

Univerzita Karlova v Praze

Právnická fakulta

Diplomová práce

**STATUT PŘÍSLUŠNÍKA OZBROJENÝCH
SIL ČESKÉ REPUBLIKY V ZAHRANIČÍ**

Vedoucí: Doc. Mag. phil. Dr. iur. Harald Christian Scheu Ph.D.

Zpracovatel: Andrej Čírtek

Leden 2006

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracoval samostatně a že jsem vyznačil prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpal, způsobem ve vědecké práci obvyklým.

V Praze dne 20. ledna 2006

Andrej Čírtek

A handwritten signature in black ink, appearing to be 'A. Čírtek', written in a cursive style.

OBSAH:

Seznam nejčastěji používaných zkratk	4
I. Předmluva	6
II. Úvod	7
III. Historie a aktuální nasazení AČR v zahraničí	11
III.1. AČR na Blízkém východě.....	13
III.2. AČR na Balkáně.....	19
IV. Neprávní důvody působení AČR v mírových misích	24
V. Mandát: právní důvod nasazení AČR v zahraničí	25
V.1. Typy působení AČR v zahraničí dle zákona o ozbrojených silách.....	28
V.2. Mezinárodní mandát.....	33
<i>V.2.1. Otázka legality použití síly bez mandátu RB OSN</i>	35
<i>V.2.2. Udělení mandátu RB OSN</i>	39
<i>V.2.3. Úloha regionálních organizací v bezpečnostním systému OSN</i>	43
<i>V.2.4. Úloha NATO při zajišťování mezinárodního míru a bezpečnosti</i>	45
<i>V.2.5. Úloha EU při zajišťování mezinárodního míru a bezpečnosti</i>	49
V.3. Národní mandát.....	55
<i>V.3.1 Ústavní postup pro udělení národního mandátu</i>	56
<i>V.3.2. Postup při vyslání v rámci ozbrojených sil ČR</i>	61
VI. Závěr	66
VII. Prameny	69

Seznam nejčastěji používaných zkratk

AČR – Armáda České republiky

ASEAN - Association of Southeast Asian Nations, čes. Sdružení národů jihovýchodní Asie

BG – battlegroup, čes. bojová skupina; jednotka rychlého nasazení EU

ČSFR – Česká a Slovenská federativní republika

D SACEUR - Deputy Supreme Allied Commander Europe, čes. zástupce nejvyššího velitele spojeneckých sil v Evropě; orgán ve struktuře velení NATO

ESDP - European Security and Defence Policy, čes. Evropská bezpečnostní a obranná politika

EUFOR – European Union Force in Bosnia and Herzegovina, čes. Síly Evropské unie v Bosně a Hercegovině

EUMC - European Union Military Committee, čes. Vojenský výbor Evropské unie

EUMS - European Union Military Staff, čes. Vojenský štáb Evropské unie

EU RRF – European Union Rapid Response Force, Síly rychlé reakce Evropské unie

FRJ – Federální republika Jugoslávie

IFOR - Implementation Force, čes. Prováděcí síly; mezinárodní síly na prosazení míru v Bosně a Hercegovině, které zde působily od listopadu 1995 do prosince 1996 na základě Daytonských dohod, byly vystřídány silami SFOR

ISAF – International Security Assistance Force, čes. Mezinárodní bezpečnostní asistenční síly; mezinárodní síly působící v Afghánistánu od roku 2002 do současnosti

KAIA - Kabul International Airport, čes. Mezinárodní letiště Kábul

LZPS – Listina základních práv a svobod

NAC – North Atlantic Council; čes. Severoatlantická rada

NATO – North Atlantic Alliance, čes. Severoatlantická aliance

NGŠ AČR – náčelník Generálního štábu Armády České republiky

NRF – NATO Response Force, čes. Síly rychlé reakce NATO

NTM – NATO Training Mission; čes. výcviková mise NATO

OAS – Organisation of American States, čes. Organizace amerických států

OBSE – Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě, angl. Organisation for Security and Cooperation in Europe (OSCE)

OSN – Organizace spojených národů, angl. United Nations (UN)

PČR – Policie české republiky

OAU – Organisation of African Unity, čes. Organizace africké jednoty

PRT – Provincial Reconstruction Team, čes. Provinční rekonstrukční tým

PSC – Political and Security Committee, čes. Politický a bezpečnostní výbor

RB OSN – Rada bezpečnosti OSN, angl. UN Security Council (UN SC)

ROE – Rules of Engagement, čes. Pravidla nasazení

SBS – soukromé bezpečnostní společnosti

SFOR – Stabilisation Force, čes. Stabilizační síly; síly na udržení a budování míru v Bosně a Hercegovině, které vystřídaly síly IFOR, jejich existence skončila v prosinci 2004, kdy nastoupily síly EUFOR

SHAPE - Supreme Headquarters Allied Powers Europe, čes. Vrchní velitelství spojeneckých sil v Evropě

SOFA – Statute Of Forces Agreement, čes. Smlouva o statutu sil

TOA - Transfer of Authority, čes. Předání do podřízenosti

TZ – trestní zákon, zákon č. 140/1961 Sb.

UNMIK - United Nations Interim Administration Mission in Kosovo, čes. Správní mise Organizace spojených národů v Kosovu

UNSAS - United Nations Stand-by Arrangements System, čes. Systém pohotovostního ujednání Organizace spojených národů

WEU – Western European Union, čes. Západoevropská unie

ZHN – zbraně hromadného ničení

I. Předmluva

Cílem této diplomové práce je objasnit právní postavení vojáka, příslušníka Armády České republiky (dále AČR), při jeho působení v zahraničí a poskytnout čtenáři obecný úvod do právních otázek souvisejících s tímto působením. Za tím účelem je třeba definovat a rozdělit dle jasných kritérií situace, při kterých český voják v zahraničí působí, a popsat, jakým způsobem je ta která situace upravena českým i mezinárodním právem. Těžiště práce spočívá na poli mezinárodního práva veřejného. Nelze se však vyhnout popisu vnitrostátního postupu, na jehož základě je do zahraničí český voják vyslán, a to zejména co se týče udělení tzv. národního mandátu, které je ve své podstatě postupem politickým i administrativně a ústavněprávním.

Objektivní důvod, který mě vedl k výběru tohoto tématu, je, že vysílání českých vojáků do zahraničí se stalo v posledních letech významným celospolečenským tématem, se kterým se pojí celá řada politických, morálních, vojensko-odborných a v neposlední řadě právních otázek. Těmto otázkám by měla být věnována zvýšená pozornost širší veřejnosti. Nasazení českých vojáků v zahraničí je stále důležitější součástí zahraniční politiky České republiky. Jedná se o lakmusový papírek ukazující postoj vlády k zahraniční politice, demonstruje, které oblasti světa považuje český stát za strategické z hlediska svých bezpečnostních i ekonomických zájmů. Širší právnická veřejnost by měla být obeznámena s právními otázkami souvisejícími s nasazením českých vojáků v zahraničí; nejvíce se to samozřejmě týká těch, kteří mají zájem o mezinárodní právo veřejné. Bohužel tato problematika zůstává doménou úzké skupiny specialistů Ministerstva obrany, Ministerstva zahraničních věcí a Armády České republiky. O tom svědčí i skutečnost, že autor této práce musel používat, zejména v kapitole o národním mandátu, zpravidla primární prameny.

Subjektivní důvod výběru tématu práce spočívá v mém osobním zaměření. Předmětem mého zájmu je bezpečnostní politika, historie a vojenství. Už několik let působím na Ministerstvu obrany České republiky jako specialista na komunikaci s veřejností, v současnosti na

pozici tiskového mluvčího ministra obrany. Náplní mé práce je odpovídat na otázky ze všech oblastí fungování armády. Doufám, že tato práce přispěje k chápání smyslu existence armády v podmínkách menšího demokratického státu, jakým je Česká republika, a podstaty působení armády ve složitém světě na začátku třetího tisíciletí.

II. Úvod

Od vzniku státu je jednou z jeho základních vlastností schopnost prosadit svou vůli navenek silou a bránit se silou proti vůli cizí prostřednictvím k tomu určené organizace, armády. Následkem tragických událostí v minulém století je použití síly jako prostředek prosazení vůle státu zakázáno a jediným případem, kdy může stát z vlastní vůle použít sílu proti jinému státu, je sebeobrana. Zavedení této zásady jako kogentního pravidla mezinárodního práva však nemá přímý vliv na organizaci armád, která funguje už tisíce let na zásadách disciplíny a subordinace.

Příslušníci armády vždy stáli a stojí mimo standardní právní rámec státu, jehož jsou občany, v míře, která je nezbytná pro fungování armády a pro plnění jejích úkolů. Služba vojáka má oproti civilním povoláním tolik zvláštních rysů, že si zvláštní právní úpravu vyžaduje. Těmito odlišnostmi jsou zejména:

- možnost obětování vlastního života jako součást vojenské služby,
- možnost použití síly proti majetkovým i osobním hodnotám, a to včetně použití smrtícího násilí proti jiným lidem, jako součást vojenské služby,
- požadavek nepřetržité pohotovosti vojáka ke službě na libovolném místě po neomezený čas,
- požadavek loajality vojáka ke státu, která musí mít přednost před jinými druhy loajality (např. k politické straně).

V současné době je úprava postavení vojáka z povolání obsažena zejména v zákoně č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání, dále v Listině základních práv a svobod (dále LZPS) a dále v trestním zákoně (zákon č. 140/1961 Sb., dále TZ).

I v České republice, demokratickém právním státě, podléhá voják celé řadě omezení a nenáleží mu některá sociální, politická a hospodářská práva.

Voják se ve vojenské přísaze, jejíž text je zakotven v § 5 zákona č. 221/1999 Sb., zavazuje, že pro obranu vlasti je „připraven nasadit i svůj život“. Přestože lidský život je v hierarchii LZPS nejvyšší chráněná hodnota, možnost nasazení a ztráty vlastního života, ale také útok proti životu jiných lidí, je imanentní součástí vojenského povolání. Na vojenské povolání je třeba beze zbytku aplikovat čl. 5 odst. 4 LZPS, který stanoví: „Porušením práv podle tohoto článku není, jestliže byl někdo zbaven života v souvislosti s jednáním, které podle zákona není trestné.“

Omezení práva na stávkou pro vojáky je stanoveno v Listině základních práv a svobod v čl. 27 odst. 4: "Právo na stávkou je zaručeno za podmínek stanovených zákonem, toto právo nepřísluší soudcům, prokurátorům (státním zástupcům), příslušníkům ozbrojených sil a příslušníkům bezpečnostních sborů".

Vojákovo právo na sdružování omezuje § 45 odst. 1 zákona č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání, dle kterého „voják nesmí být členem politické strany, politického hnutí a odborové organizace.“

Pokud voják z povolání nenastoupí do služby (v civilní terminologii „nepřijde do práce“), nedopouští se „pouhého“ porušení pracovních povinností, nýbrž trestného činu svémocného odloučení dle § 284 TZ, za který u základní skutkové podstaty hrozí trest odnětí svobody až půl roku.

Zároveň je voják povinen dodržovat pravidla, často rituálního charakteru, které mají za cíl především demonstrovat vztah nadřízenosti a podřízenosti a utvrzovat vojáka v bezvýhradném přijímání vyšších hodnot, v jejichž jménu působí. Tato pravidla by v civilních povoláních mohla být označena za lidsky nedůstojná, a tedy odporující čl. 10 odst. 1

LZPS (viz např. čl. 71 platného Základního řádu ozbrojených sil České republiky: „Před zahájením a po skončení každého osobního jednání s nadřízeným nebo hodností vyšším musí podřízený nebo hodností nižší předepsaným způsobem pozdravit a po dobu jednání stát v základním postoji, nedostane-li jiný pokyn.“)

Jedním z aspektů vojenské služby je povinnost vykonávat službu podle potřeb ozbrojených sil i v zahraničí. Dle § 6 zákona 221/1999 Sb., který se zabývá služebním zařazením vojáka z povolání, voják v průběhu služebního poměru vykonává službu podle potřeb ozbrojených sil na území státu i v zahraničí. Voják může v průběhu služby plnit úkoly i v orgánech mezinárodních organizací.

Služba v zahraničí je v současnosti samozřejmou součástí vojenské kariéry. Nejčastějším a z hlediska právních otázek nejzajímavějším případem služby českých vojáků v zahraničí je služba v mírových misích podle hlavy VII Charty OSN. Na podzim 2005 bylo nasazeno v rámci mírových misí cca 750 českých vojáků. Další desítky působily v orgánech Severoatlantické aliance, jako diplomatický personál na českých ambasádách v zahraničí či jako studenti zahraničních vzdělávacích institucí.

Takřka garantovanou mají službu v zahraničí příslušníci pozemních sil. Jádrem pozemních sil současné Armády České republiky se skládá z pouhých šesti praporů organizovaných ve dvou brigádách a česká jednotka v síle praporu působí od roku 2002 nepřetržitě v Kosovu v silách KFOR. Při pravidelné půlroční rotaci této jednotky to znamená, že každý příslušník pozemních sil stráví jednou za tři roky půlrok v zahraničí. Služba v zahraničí se však týká i vzdušných sil, vojenské policie, pyrotechniků či dokonce armádní meteorologů a kartografů.

Pokud u vojáka z povolání na území České republiky platí, že jeho svoboda je výrazně omezena a že se jeho statut v mnohém liší od statutu ostatních občanů, ještě daleko více to platí při službě v zahraničí. Základní týdenní doba služby činí u vojáka z povolání 42,5 hodiny. Pokud je ale nasazen v rámci kontingentu v zahraniční operaci, znamená to zpravidla, že je nepřetržitě ve službě či pohotovosti 24 hodin denně po dobu několika měsíců se všemi pravidly, která k tomu patří. Těžko lze asi

najít v České republice jiné povolání, jehož příslušníku je půl roku zakázáno dotknout se alkoholu.

Profesionální voják Armády České republiky je i v zahraničí nadále podřízen právnímu řádu České republiky, jeho statut je však významně ovlivňován mezinárodním právem veřejným.

Dá se tedy shrnout, že právní statut profesionálního vojáka se poměrně významně odchyľuje od právního statutu příslušníků jiných povolání, a to jak při jeho působení v domovském státě, tak při jeho působení v zahraničí. V zahraničí je statut českého vojáka výrazně spouřčován normami mezinárodního práva veřejného, ať už jsou to válečné či humanitární právo, mezinárodní smlouvy zakotvující existenci mezinárodních organizací, dohody o statutu ozbrojených sil na cizím území, mandáty Rady bezpečnosti OSN a celá soustava technických dohod upravujících podmínky nasazení v té které operaci.

Těžiště této práce spočívá v oblasti mírových misí Armády České republiky v zahraničí probíhajících na základě hlavy VII Charty OSN. Důvody jsou jasné: v současné době nehrozí vypuknutí většího válečného konfliktu, do kterého by byla Česká republika zatažena. Charakteristickým, ne-li vůbec nejdůležitějším, úkolem AČR kromě přípravy na obranu vlasti jsou v současnosti právě mírové mise podle hlavy VII. Důvodem působení většiny českých vojáků v zahraničí je právě činnost pod mandátem té které mírové mise. Koneckonců účast v mírové misi je svého druhu obranou České republiky. Pro českého vojáka už nevede hranice jeho vlasti pohraničními hvozdy na Šumavě či v Krkonoších, nýbrž Irákem, Afghánistánem, Kosovem a jinými krizovými regiony.

O právním postavení českého vojenského přidělence v zahraničí či vojáka – studenta zahraniční vzdělávací instituce – zpravidla není sporu. Vojenský přidělenec je diplomatem ve smyslu Vídeňské úmluvy O diplomatických stycích¹. Poměry českých vojáků sloužících v orgánech

¹ Vídeňská úmluva o diplomatických stycích (angl. Vienna Convention on Diplomatic Relations) je mezinárodní smlouvou o diplomatických vztazích, privilegích a imunitách diplomatických misí. Byla přijata 14. dubna, 1961.

mezinárodních organizací, v praxi nejčastěji na velitelstvích NATO², jsou upraveny příslušnými multilaterálními či bilaterálními mezinárodními smlouvami, v případě NATO zejména Smlouvou o statutu sil (tzv. NATO SOFA). Statut českých vojáků – studentů v zahraničí je upraven příslušnou bilaterální smlouvou mezi naším státem a státem zřizujícím příslušnou vzdělávací instituci. Oproti tomu statut českého vojáka v mírové misi vyvolává otázek daleko více. Ne vždy na ně existuje jednoznačná odpověď.

III. Historie a aktuální nasazení AČR v zahraničí

V této kapitole bude stručně popsána geneze působení AČR v zahraničí a jeho současnost. Kapitola bude rozdělena na dvě části podle dvou strategických oblastí, kde AČR působí. Ať už se hovoří o minulých nebo v současné době probíhajících operacích, vždy se jedná o operace opírající se o mandát daný příslušnou rezolucí Rady bezpečnosti Organizace spojených národů (nadále RB OSN) i usnesením vlády České republiky, resp. Poslanecké sněmovny a Senátu Parlamentu České republiky. V případě informací o působení AČR v zahraničí v roce 2006 se jedná o plán Ministerstva obrany, jehož realizace je v době vzniku této diplomové práce ve stadiu schválení vládou a projednávání návrhu Parlamentem České republiky.

Jedinou výjimkou je návrh na vyslání speciální jednotky do Afghánistánu, který je ve stadiu zámyslu Ministerstva obrany. Návrh pro vládu by měl být předložen začátkem roku 2006 a následně by měla proběhnout parlamentní schvalovací procedura.

Zvláštní zmínku si zaslouží 18 příslušníků AČR, kteří jsou v současné době nasazení jako neozbrojení pozorovatelé v různých

² NATO (North Atlantic Treaty Organisation, čes. Organizace Severoatlantické smlouvy) je nejsilnější obranná aliance na světě sdružující většinu vyspělých států Severní Ameriky a Evropy. Historicky vznikla na obranu proti možnému útoku Sovětského svazu a jeho satelitů, v současnosti působí zejména jako regionální bezpečnostní organizace zaměřená na výkon mírových misí. Byla založena Severoatlantickou smlouvou uzavřenou ve Washingtonu 4. dubna 1949. Česká republika se stala členem NATO 12. března 1999, kdy ministr zahraničí ČR Jan Kavan odevzdal ministryni zahraničí USA Madelaine Albrightové ratifikační listiny.

misích OSN, zejména na africkém kontinentě. Jedná se o jednotlivce, nikoliv o organické kontingenty. Platí však pro ně to samé, co pro české příslušníky „větších“ misí. Vždy jsou vysláni na základě mandátu RB OSN a schválení Parlamentu České republiky.

Výjimečným případem působení AČR v zahraničí bylo nasazení 30členného týmu specialistů na obranu proti ZHN při Letních olympijských hrách v Řecku v roce 2004. Byli součástí mise NATO na pomoc Řecku, členskému státu Severoatlantické aliance, při zajišťování bezpečnosti olympiády před možným teroristickým útokem. Mezinárodní mandát pro misi se opíral o schválení operace Severoatlantickou radou, nejvyšším orgánem NATO, a o bilaterální dohody mezi Řeckem a členskými státy NATO, které se na zajištění bezpečnosti olympiády podílely. Národní mandát měl běžnou podobu schválení mise Parlamentem České republiky. Tyto mise tvoří zvláštní kategorii operací k zajištění bezpečného průběhu vysoce sledovaných událostí (angl. high visibility events). Podobným způsobem se NATO podílelo na bezpečnosti některých svých summitů s účastí politických špiček členských států. Tento druh misí AČR má okrajový význam.

Jistým problémem je, jak tu kterou mírovou misi nazývat. Mírovou misi lze pojmenovat podle rezoluce RB OSN, která založila pro danou misi mandát, podle jména příslušné vojenské operace probíhající pod tímto mandátem nebo podle označení vojenského uskupení, které misi vykonává. Pojmenování dle rezoluce se nepoužívá, obvyklé je pojmenování podle jména operace nebo podle označení vojenského uskupení. V následujících řádcích se pro název mise používá označení, pod kterým je ta která mise v České republice známá a které se používá ve veřejných sdělovacích prostředcích.

Za 40 let trvání totalitního režimu se českoslovenští vojáci mírových misí pod vlajkou OSN neúčastnili s jedinou výjimkou, kterou bylo dlouhodobé působení skupinky československých důstojníků mezi pozorovateli na linii příměří mezi Severní a Jižní Koreou. To neznamená, že se čeští resp. českoslovenští vojáci v zahraničí jinak nevyskytovali. Pomineme-li častá cvičení v Sovětském svazu a jiných státech Varšavské smlouvy, příslušníci bývalé Československé lidové armády byli

nasazování jako jednotlivci či malé skupiny v roli poradců v souladu s politickými zájmy socialistického bloku. Účastnily se např. výcviku armád arabských států na Blízkém východě. Mezinárodněprávním základem tohoto působení byly bilaterální dohody mezi socialistickým Československem a státem československé vojáky přijímajícím. Nová kapitola působení českých vojáků v mírových misích pod vlajkou OSN se začíná psát v 90. letech minulého století.

III.1. AČR na Blízkém východě

Blízký východ je oblast, kde se nachází většina ze světových zásob ropy, suroviny klíčové i pro chod české ekonomiky. Zároveň se jedná o výbušný region, ze kterého vychází hrozba terorismu. Ta je aktuální bohužel i pro Českou republiku. V neposlední řadě byl blízkovýchodní svět až do roku 1989 tradičním odbytíštěm českého průmyslu; po několikaletém ochladnutí obchodních vztahů se snaží Česká republika na tradici průmyslové spolupráce navázat. Působení AČR v tomto regionu tedy není vůbec náhodné.

První mise pod vlajkou OSN po roce 1989 se tehdy ještě českoslovenští vojáci zúčastnili právě na Blízkém východě. Když se Irák dopustil agrese³ proti Kuvajtu v roce 1990, Rada bezpečnosti OSN přijala 2. srpna, 1990 rezoluci 660, která konstatovala ilegálnost irácké invaze do Kuvajtu a vyzvala Irák ke stažení. Tuto rezoluci, stejně jako několik následujících, Irák nerespektoval. RB OSN proto přijala 29. listopadu , 1990 rezoluci 678, která vyzvala členské státy OSN „k použití všech nutných prostředků k dodržení a implementaci rezoluce 660 (1991) a následujících relevantních rezolucí a k obnovení mezinárodního míru a bezpečnosti v oblasti“. Stručně řečeno dala mandát k tomu, aby mezinárodní společenství donutilo Irák ke splnění požadavků rezoluce 660 (1991) silou. Tehdejší Česká a Slovenská federativní republika se

³ Agresi definovalo Valné shromáždění OSN rezolucí 3314 (XXIX) přijatou 14. prosince 1974: „Agrese je použití ozbrojené síly státem proti suverenitě, teritoriální integritě nebo politické nezávislosti jiného státu, nebo jakýmkoliv jiným způsobem odporujícím Chartě Organizace spojených národů.“ Tato definice však není uznanou normou mezinárodního práva.

zapojila do mezinárodní koalice 28 států, které vyslaly do Perského zálivu své vojáky.

Československá účast měla formu dobrovolnické protichemické jednotky v počtu přibližně 200 osob⁴. Ta byla nasazena v Saúdské Arábii a Kuvajtu od února 1990 do května 1991 a aktivně se zúčastnila konfliktu v roli protichemické ochrany saúdskoarabských brigád. Proslulost si získala tím, že její příslušníci jako jediní z protichemických jednotek nasazených v operaci „Pouštní bouře“ k osvobození Kuvajtu naměřili stopová množství bojových látek. Z řad této jednotky pocházejí první „novodobí váleční veteráni“⁵.

Jednotky AČR zaměřené na ochranu proti zbraním hromadného ničení byly nasazeny v Kuvajtu i po 11. září 2001 v rámci operace Enduring Freedom, nejednalo se však o bojové nasazení. Národní mandát omezoval působení českých „chemiků“ víceméně na prevenci teroristických a diverzních útoků za použití zbraní hromadného ničení (dále ZHN), které hrozily Kuvajtu zejména ze strany Iráku. S tím, jak rostlo napětí v oblasti v období mezi útokem na newyorská dvojčata a operací Iraqui Freedom zaměřenou na svržení režimu Saddáma Husajna, byla postupně jednotka posilována z původního protichemického odřadu⁶ o přibližně 50 osobách až na 300členný prapor, ve kterém své síly opět spojili vojáci čeští a slovenští, avšak narozdíl od roku 1990 už jako příslušníci armád dvou samostatných států. Během útoku amerických a britských vojsk na Irák zajišťoval česko-slovenský prapor ochranu Kuvajtu proti ZHN. Irák vystřelil v průběhu konfliktu na kuvajtské území několik raket Scud, které mohly nést i chemické hlavice. Na místech dopadu zasahovali čeští vojáci. Jak ale naštěstí zjistili, rakety nesly pouze konvenční hlavice.

⁴ Důstojnický sbor jednotky byl tvořen vojáky z povolání, na základních funkcích působili vojáci základní služby, kteří se pro účel nasazení v Perském zálivu zavázali k tzv. další službě. Kontingenty pro mírové mise se vytvářely na základě dobrovolnosti až do přijetí zákona č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání. Dle tohoto zákona je voják vyslán do zahraničí dle potřeb ozbrojených sil na základě rozkazu.

⁵ Slangový termín označující veterány ze zahraničních misí AČR po roce 1989; jinak se pod pojmem válečný veterán zpravidla míní účastník II. světové války.

⁶ Termín označující menší jednotku pro plnění určitého úkolu vyčleněnou z běžné organizační struktury armády.

Z hlediska mezinárodního mandátu bylo působení české protichemické jednotky v Kuvajtu zvláštností. Neopíralo se totiž o rezoluci RB OSN, nýbrž o právo na sebeobranu zakotvené v čl. 51 Charty OSN. Mezinárodní mandát se opírá o skutečnost, že teroristické útoky na newyorská dvojčata a další strategické cíle v USA z 11. září 2001 představovaly ozbrojený útok, proti kterému mají USA právo sebeobranu podle čl. 51 Charty OSN. Tato sebeobrana se uskutečňuje v rámci vojenské protiteroristické operace Enduring Freedom, do které se zapojila celá řada spojenců USA včetně ČR.

Česká republika je spolu s USA členem NATO, obranné aliance určené ke kolektivní obraně členských států podle zásady „jeden za všechny, všichni za jednoho“. Útok na jednoho člena aliance je považován za útok proti všem členům. Tato zásada je obsažena v čl. 5 Washingtonské smlouvy o založení Severoatlantické aliance. Severoatlantická rada, nejvyšší orgán NATO, se po tragických událostech z 11. září jednomyslně usnesla, že bezprecedentní teroristické útoky na USA představují situaci předpokládanou v čl. 5, a nabídla USA pomoc. Součástí této pomoci je i působení české protichemické jednotky v Kuvajtu. **Nasazení české protichemické jednotky v Kuvajtu tedy představuje výkon práva na sebeobranu dle čl. 51 Charty OSN a splnění závazku, ke kterému se Česká republika zavázala vstupem do NATO.** Kromě toho musel být pobyt protichemické jednotky samozřejmě zlegalizován dohodou mezi ČR a Kuvajtem.

Po dobytí Iráku a svržení diktátora Saddáma Husajna mezinárodní koalicí pod vedením USA Česká republika stáhla z Kuvajtu protichemickou jednotku, jejíž účast už byla bezpředmětná, a místo toho vyslala na čtyři závěrečné měsíce roku 2003 do Iráku polní nemocnici, která působila v Basře na jihu země. Plnila zejména humanitární úkoly ve formě poskytování zdravotnické pomoci iráckému civilnímu obyvatelstvu. Od stažení polní nemocnice počátkem roku 2004 až do současnosti působí v Iráku kontingent vojenské policie Armády České republiky v počtu do 100 osob, jehož úkolem je výcvik příslušníků iráckých bezpečnostních složek. Pro rok 2006 navrhuje Ministerstvo obrany Parlamentu České republiky pokračování působení kontingentu

AČR v celkovém počtu do 100 osob. Základem jeho činnosti by měl být nadále výcvik iráckých policistů, několik vyšších důstojníků AČR by mělo být nasazeno přímo v Bagdádu jako instruktoři pro vyšší kádry iráckých bezpečnostních složek.

Mezinárodní mandát pro současné působení českých vojáků v Iráku představuje rezoluce RB OSN č. 1483 z 22. května, 2003, která uznává USA a Velkou Británii za okupační síly v Iráku a „apeluje na členské státy a zúčastněné organizace, aby pomohli iráckému lidu v jeho snahách reformovat jeho instituce a obnovit jeho zemi a aby přispěli k podmínkám stability a bezpečnosti v Iráku v souladu s touto rezolucí“. Tuto rezoluci je třeba vykládat tak, že RB OSN bere na vědomí fakt, že USA a Velká Británie okupují Irák, a že členské státy OSN jsou vyzvány k tomu, aby všemi možnými způsoby - finančně, materiálně či personálně – podpořily obnovu Iráku. Účast českých vojáků na výcviku iráckých policistů představuje právě personální formu podpory. Čeští vojáci nejsou součástí okupačních sil, nýbrž jsou v duchu výše zmíněného „apelu“ součástí mezinárodních opatření k obnově Iráku a bezpečnosti v něm. Tento fakt je základním kamenem křehké podpory pro tuto misi na české politické scéně. Účast v okupačních silách po boku Američanů a Britů by byla pro většinu Parlamentu ČR nepřijatelná.

Rezoluci 1483 (2003) nelze v žádném případě brát jako akt schválení nebo dokonce legalizace americko-britského útoku na Irák. Rezoluce prostě konstatuje fakt, že země je okupována a že okupant se musí chovat v souladu s Haagskými úmluvami, což by konec konců platilo i bez této rezoluce. Více o problematice legalnosti útoku americko-britské koalice na Irák viz kapitola „Otázka legality použití síly bez mandátu RB OSN“.

Do mezinárodních opatření k obnově Iráku se postupně zapojuje i Severoatlantická aliance. Jedná se však o zapojení výhradně ve formě poskytování plánovacích, částečně personálních, logistických a výcvikových kapacit, v žádném případě o přebírání odpovědnosti za okupaci Iráku. K americko-britské invazi do Iráku nezaujala NATO

žádné hodnotové⁷ stanovisko. Konstatuje pouze v oficiálním vyjádření, že kampaň proti Iráku v roce 2003 byla vykonána koalici sil z různých zemí, z nichž některé byly a jiné nebyly členy NATO, a dodává, že samotná NATO jako organizace nehrála žádnou roli ani v rozhodnutí podniknout tuto kampaň, ani v provedení této kampaně. Čeští vojáci nasazení v Iráku jsou od poloviny roku 2005 organizačně začleněni do tzv. Výcvikové mise NATO, označované zkratkou NTM⁸.

Dalším operačním prostorem Armády České republiky, který přibyl v důsledku událostí z 11. září 2001, je Afghánistán. Poznatky zpravodajských služeb bylo zjištěno, že útoky z 11. září stejně jako několik předcházejících teroristických aktů by nemohly proběhnout bez podpory a tolerance afghánského vládnoucího hnutí Táliban. USA na základě svého práva na sebeobranu zaručeného čl. 51 Charty OSN v rámci operace Enduring Freedom vládu Tálibanu ve spolupráci s domácími silami svrhly. Po svržení Tálibanu vyslali Češi v rámci stabilizační mise ISAF⁹ pod velením NATO do Kábulu polní nemocnici, která zde působila více než rok. I po stažení polní nemocnice česká účast v misi ISAF pokračuje. Současnými českými příspěvky do mise ISAF jsou:

- 10členný pyrotechnický odřad, který má na starosti pyrotechnickou očistu Kábulského mezinárodního letiště (dále KAIA),
- 2členná skupina meteorologů na KAIA, která zajišťuje mj. předpověď počasí pro celý Afghánistán, a
- 40členná průzkumná četa zajišťující ochranu provinčního rekonstrukčního týmu (dále PRT) působícího v provincii Fajzabád na severu země¹⁰.

V roce 2006 se předpokládá zapojení příslušníků AČR do mise ISAF v celkovém počtu do 150 osob. Na Mezinárodním letišti v Kábulu

⁷ Oficiální stanovisko NATO viz <http://www.nato.int/issues/iraq/index.html>.

⁸ NATO Training Mission

⁹ International Security Assistance Force

¹⁰ PRT je vojensko-civilní jednotka, která dokáže zkombinovat odstrašující sílu se schopností rekonstruovat zničenou infrastrukturu a poskytovat humanitární pomoc.

by měli působit pyrotechnici a meteorologové AČR v počtu do 20 osob. V období od 1. prosince 2006 do 31. března 2007 Česká republika převezme roli vedoucí země pro řízení provozu celého letiště a dojde k navýšení o 50 osob. AČR dále plánuje pokračovat v zapojení do PRT ve Fajzabádu v počtu do 80 osob s možností rozšířit jeho činnost i do jiných severních provincií.

Mezinárodní mandát pro působení českých vojáků v rámci operace ISAF v Afghánistánu představuje rezoluce RB OSN č. 1386 ze dne 20. prosince 2001, která povoluje vytvoření Mezinárodních bezpečnostních asistenčních sil (ISAF), aby pomáhaly afghánským orgánům v zajištění bezpečnosti v Kábulu a okolí tak, aby afghánské orgány stejně jako personál OSN mohly vyvíjet činnost v bezpečném prostředí. Rezoluce dále vyzývá členské státy k poskytnutí personálu, vybavení a dalších zdrojů pro ISAF. Rezoluce 1386 (2001) obsahuje též časové omezení doby mandátu na šest měsíců. Před uplynutím této doby byl mandát další rezolucí RB OSB prodloužen a tento krok byl zopakován už několikrát až do současnosti. Princip opakovaného prodloužování mandátu se uplatňuje u všech dlouhodobých misí, o kterých panuje v RB OSN konsensus, např. u bývalé mise SFOR v Bosně a Hercegovině.

Podobně jako v případě Iráku se nelze nezmínit o roli NATO v Afghánistánu. Síly ISAF byly od počátku podřízeny velení některé z členských zemí NATO. Severoatlantická aliance postupně převzala celkovou odpovědnost za organizaci a výkon mise. Velitelství sil ISAF je v současné době vytvářeno na bázi existujících operačních velitelství NATO v Evropě, síly ISAF postupně rozšiřují svou působnost do dalších oblastí Afghánistánu a budují se nové PRT.

Kvalitativně zcela odlišným druhem nasazení AČR v Afghánistánu byla mise speciálních sil. Na jaře 2004 odlétla do Afghánistánu přibližně 100členná skupina speciálních sil, která půl roku pátrala v odlehlých oblastech afghánských hor po příslušnících Tálibanu a Al-Kájdý. Narozdíl od polní nemocnice a pyrotechniků v Kábulu nepůsobila v rámci ISAF, nýbrž pod americkým velením v rámci operace Enduring Freedom stejně jako čeští „chemici“ v Kuvajtu. Jednalo se o

jediné bojové nasazení Armády České republiky od jejího vzniku v roce 1993. Speciální jednotka dle hodnocení spojenců odvedla výbornou práci, podrobnosti o jejích operacích však zůstávají utajovanou skutečností podle zákona č. 148/1998 Sb., o ochraně utajovaných skutečností.

V roce 2006 by měly být speciální síly AČR opět vyslány do Afghánistánu na dobu šesti měsíců. V současné době Ministerstvo obrany připravuje v tomto smyslu návrh pro vládu ČR. Pro mandát českých speciálních sil v Afghánistánu platí to samé jako pro mandát protichemické jednotky nasazené v Kuvajtu po 11. září 2001.

Jak vyplývá z výše uvedeného, na území Afghánistánu působí v současné době do značné míry nezávisle na sobě dvě cizí vojenské síly se dvěma různými mandáty: jednotky v rámci ISAF a jednotky nasazené v rámci protiteroristické operace Enduring Freedom. Dlouhodobě lze předpokládat, že odpovědnost ISAF se bude postupně rozšiřovat na další části afghánského území, až nakonec dojde ke sjednocení zahraničního vojenského úsilí v rámci ISAF.

Kapitulu věnovanou působení AČR na Blízkém a Středním východě uzavírám konstatováním, že vzhledem k problematické bezpečnostní situaci a důležitosti tohoto regionu pro strategické zájmy České republiky budou čeští vojáci v oblasti pravděpodobně nasazeni ještě mnoho let. To platí, pokud se výrazně nezmění vnitropolitická situace v České republice tak, že by působení AČR v misích na Blízkém a Středním východě ztratilo podporu.

III.2. AČR na Balkáně

Balkán je křižovatkou mezi Evropou a Blízkým východem, hranicí mezi islámskou a křesťanskou civilizací. Procházejí přes něj důležité komunikační trasy mezi Evropou a Asií. Vzhledem ke slovanskému původu části balkánských národů a jazykové blízkosti s Čechy se jedná o místo s tradiční přítomností českých obchodníků, vědců, umělců, inženýrů i turistů. Balkán má bohužel bohatou historii násilí mezi příslušníky různých etnik a vyznavači různých náboženství.

Navíc jde o chudou oblast s vysokou mírou korupce a organizované kriminality a tradicí držení střelných zbraní širokými vrstvami obyvatelstva. Vzhledem k tomu, že je od České republiky vzdálen jen několik stovek kilometrů, jakákoliv bezpečnostní krize na Balkáně se zákonitě projeví i v ČR ve formě nárůstu nelegální imigrace či aktivit organizovaného zločinu. Proto není divu, že v souvislosti s vypuknutím občanských válek na území bývalé Jugoslávie se dalším místem působení českých vojáků stal Balkán.

Byli nasazeni do všech misí, které mezinárodní společenství v této oblasti podniklo (síly UNPROFOR, UNCRO, IFOR, SFOR atd.). Tyto mise vznikly zejména v souvislosti s občanskou válkou mezi Srby, Chorvaty a bosenskými muslimy v Bosně a Hercegovině (nadále pouze Bosna). Situace v Bosně se od uzavření Daytonského míru v roce 1995 značně uklidnila, postupně zde klesá přítomnost mezinárodních sil (z původních 60.000 vojáků na současných zhruba 6.500) a misi SFOR pod velením NATO převzala 1. prosince 2004 pod názvem EUFOR Evropská unie.¹¹

V rámci sil EUFOR v operaci Althea působí 50 českých vojáků ve společné česko-rakouské strážní jednotce chránící základnu v Tuzle. Od dubna 2005 byl český kontingent v Bosně posílen o 2 vrtulníky Mi-17 s osádkami a zabezpečujícím personálem (23 osob). Vrtulníky jsou v případě zahraničních misí velmi ceněným, protože velmi nákladným, statkem. Konečně ve štábu velitelství EUFOR působí 7 příslušníků AČR. Se zapojením do operace se počítá i v roce 2006, a to v počtu do 100 příslušníků AČR.

Mandát pro působení českých vojáků v Bosně v rámci sil EUFOR se opírá o rezoluci RB OSN č. 1575 přijatou 22. listopadu 2004, která povoluje členským státům OSN založit ve spolupráci s Evropskou unií mezinárodní stabilizační síly EUFOR jako zákonného nástupce sil SFOR, které pod velením NATO zajišťovaly v druhé polovině 90. let bezpečnost v Bosně. Rezoluce ustanovuje mandát mise EUFOR na počáteční období 12 měsíců s předpokladem jeho prodloužení.

¹¹ Podrobně k průběhu konfliktu v Bosně viz např. informace na internetové adrese http://en.wikipedia.org/wiki/War_in_Bosnia.

Sotva se podařilo uhasit jeden válečný požár v Bosně, další konflikt se rozhořel v srbské provincii Kosovo. V oblasti panovala dlouhodobá nevraživost mezi většinovým albánským a menšinovým srbským etnikem díky protialbánským krokům nacionalistického režimu Slobodana Miloševiče vládnoucího ve Federální republice Jugoslávie (dále FRJ). Práním kosovských Albánců se postupně stala nezávislost na Bělehradu. V průběhu roku 1998 začala etnická nenávisť přerůstat v občanskou válku. Na teroristické útoky albánské guerilly reagovala srbská správa terorem albánského obyvatelstva, což způsobilo další gradaci konfliktu. Násilí v Kosovu kulminovalo počátkem roku 1999. Kromě masového porušování lidských práv panovala hrozba, že do konfliktu budou zataženy i další balkánské země s albánskou populací.¹²

Politické špičky Evropy a USA dospěly k názoru, že jediným řešením je obsazení Kosova mezinárodními silami a zavedení správy OSN nad provincií s tím, že až následně se bude řešit otázka konečného statutu provincie, tzn. její eventuální samostatnost či setrvání v rámci Jugoslávie. Toto řešení se pokusili vnutit oběma znepřáteleným stranám při rozhovorech na zámku v Rambouillet u Paříže. Albánci nakonec navrhané řešení přijali, Jugoslávie odmítla. Vzápětí rozhodla Rada NATO jednomyslně (tedy včetně České republiky) o leteckém bombardování Srbska, které trvalo od 24. března do 9. června 1999. Z hlediska mezinárodního práva se jednalo o bezprecedentní operaci podniknutou Severoatlantickou aliancí bez mandátu RB OSN. Výsledkem bylo donucení jugoslávské strany k podpisu tzv. Kumanovských dohod, ke kterému došlo v poslední den letecké kampaně. FRJ se v nich zavázala ke stažení všech bezpečnostních sil z Kosova a k přijetí cizí vojenské síly pod vedením NATO, jinými slovy musela za daleko nevýhodnějších podmínek pod nátlakem přijmout to, co bylo navrhováno v Rambouillet. Do Kosova začaly okamžitě přicházet jednotky NATO, na kterých se od začátku podílela i AČR.

RB OSN vzápětí po podepsání Kumanovských dohod přijala 10. června, 1999 rezoluci č. 1244, o kterou se mezinárodní mandát

¹² Podrobně k průběhu konfliktu v Kosovu viz např. informace na internetové adrese http://en.wikipedia.org/wiki/Kosovo_conflict.

k působení AČR v Kosovu opírá. Region Kosova je v současnosti z hlediska mezinárodního práva součástí FRJ, fakticky se jedná o mezinárodní protektorát, kde civilní složku mezinárodní správy zajišťuje OSN (mise UNMIK) a vojenskou složku mezinárodní správy síly NATO (silami KFOR).

Nejpočetnější kontingent AČR v zahraničí působí právě v misi KFOR (v současnosti 500 osob). Hlavní částí kontingentu je mechanizovaná rota vycvičená i ke zvládnutí násilných demonstrací. Od 1. srpna 2005 Česká republika převzala velení jedné ze 4 brigád, které v Kosovu působí, což představuje výrazný důkaz, že NATO uznává schopnosti českých vojáků. V roce 2006 by měla AČR v této misi pokračovat a navýšit své počty v Kosovu o dalších 60 lidí.

Jak už bylo řečeno výše, mezinárodní mandát působení českých vojáků v silách KFOR se opírá o rezoluci RB OSN č. 1244 (1999), v níž Rada bezpečnosti „rozhoduje o přítomnosti mezinárodní civilní a bezpečnostní složky v Kosovu pod dohledem OSN s příslušným vybavením a personálem, které jsou třeba, a vítá souhlas FRJ s touto přítomností“ a dále „povoluje členským státům a relevantním mezinárodním organizacím vytvořit mezinárodní bezpečnostní složku v Kosovu“. Za souhlas FRJ se pro účely rezoluce považují Kumanovské dohody. Jugoslávie je podepsala po více než tříměsíčním leteckém bombardování a jejich podpis byl podmínkou ukončení letecké kampaně proti ní. Za těchto okolností se fráze, ve které Rada bezpečnosti vítá souhlas Jugoslávie s přítomností KFOR, dá pokládat za projev poněkud cynického smyslu pro humor.

Je třeba dodat, že rezoluce č. 1244 (1999) byla přijata 15člennou RB OSN téměř jednomyslně (jediná Čína se zdržela). Působení sil KFOR v Kosovu je tedy výsledkem konsensu mezinárodního společenství a jako takové je lze považovat za legitimní a pro mír a bezpečnost v oblasti žádoucí. Z vojensko-politického hlediska je působení sil KFOR naprosto nezbytné pro udržení stability v oblasti západního Balkánu.

Kumanovské dohody samotné však nelze považovat za uzavřené v souladu s mezinárodním smluvním právem z důvodu jasně definovaného v čl. 52 Vídeňské úmluvy o smluvním právu: „Každá

smlouva, jejíhož uzavření bylo dosaženo hrozbou síly nebo použitím síly za porušení zásad mezinárodního práva vtělených do Charty OSN, je nulitní.“ Proto je legalita působení KFOR v Kosovu věcí spornou a z hlediska mezinárodního práva by bylo ideální, pokud by byla uzavřena dodatečná dohoda o statutu KFOR mezi Jugoslávií a NATO, která by zhojila právní vadu působení KFOR. To však vzhledem k politické situaci nelze považovat za reálné.

Rezoluci č. 1244 (1999) je třeba považovat za konsensuální řešení faktické situace mezinárodním společenstvím za účelem udržení mezinárodního míru a bezpečnosti. Rozhodně ji však nelze pokládat za mlčky provedené uznání legality letecké kampaně NATO proti Jugoslávii. Stejně tak nelze tuto rezoluci použít jako argument pro existenci mezinárodního obyčejového pravidla umožňujícího použít sílu proti státu, který hrubě porušuje základní lidská práva občanů na svém území. Více o problematice legálnosti letecké kampaně NATO proti FRJ viz kapitola „Otázka legality použití síly bez mandátu RB OSN“.

Je nepochybné, že přítomnost cizích vojáků v Kosovu (včetně vojáků českých) bude potřebná až do vyřešení otázky konečného statutu provincie. To musí nastat už v dohledné době. Analýza dalšího politického vývoje totiž konstatuje, že současný nákladně udržovaný statut quo je po delší dobu neudržitelný: způsobuje rostoucí frustraci na straně kosovských Albánců, která může vyústit v odboj proti mezinárodní správě, a je otevřenou ranou trvale komplikující normální politický vývoj v Srbsku¹³.

S mírným optimismem lze hledět na situaci v Bosně. Pokud zůstane zachován stávající směr vývoje, mohly by Bosnu v době několika let opustit poslední zahraniční vojáci. Dá se předpokládat přetrvání zahraniční mise pod mandátem RB OSN, která bude mít poradní, pozorovatelský a policejní charakter.

¹³ Zdrojem analýzy je neveřejný podkladový materiál pro členy delegace ministra obrany ČR, která navštívila Kosovo ve dnech 7. až 8. října 2005.

IV. Neprávní důvody působení AČR v mírových misích

Právním důvodem působení AČR v zahraničí je vždy mandát daný zpravidla příslušnou rezolucí RB OSN a schválením Parlamentem České republiky. O tomto právním důvodu - mandátu bude podrobně pojednáno na následujících stránkách.

Nelze se ale krátce nezmínit o neprávnických důvodech působení AČR v zahraničí, neboť právě ty obsahují v sobě cíl působení. Právo je koneckonců pouze forma, jak dospět k určitému cíli, kterým je vždy ochrana a rozvíjení určitých uznávaných hodnot. Stejně jako právní systém, který se víc zaměřil na formální stránku než na cíl, ztrácí pro své adresáty autoritu, zahraniční nasazení AČR bez vyššího cíle postrádá legitimitu, i kdyby právní forma upravující vyslání AČR do zahraničí byla do puntíku dodržena..

Na nejvyšší úrovni obecnosti existují dva neprávnické důvody pro působení AČR v zahraničí:

- Morální – tím, že čeští vojáci budují a chrání mír i daleko od našich hranic, zmírňují lidské utrpení. Jejich prostřednictvím náš relativně vyspělý a bohatý stát vyjadřuje solidaritu s méně šťastnými zeměmi a plní své civilizační poslání.
- Pragmatický – tím, že nasazením našich vojáků dodržujeme své právní i politické závazky, získáváme určitou záruku, že jiní dodrží své závazky vůči nám, což je pro existenci menšího státu velikosti ČR věc životní důležitosti. Z nasazení svých vojáků v zahraničí získává naše země diplomatický a nepřímo ekonomický přínos.

Konkrétním cílem každého nasazení AČR v zahraničí by mělo být vždy zabránit nastalému ohrožení či porušení mezinárodní bezpečnosti případně pomoci s řešením tíživé humanitární situace.

V. Mandát: právní důvod nasazení AČR v zahraničí

Přítomnost českých vojáků v zahraničí je charakteristickým jevem pro současnou Armádu České republiky. Jak už bylo popsáno výše, v současné době působí čeští vojáci v zahraničí:

- ve formě větších kontingentů o desítkách až stovkách osob ve čtyřech misích (Kosovo, Bosna a Hercegovina, Irák, Afghánistán),
- jako jednotlivci či malé skupiny v rolích pozorovatelů OSN či OBSE v šesti misích,
- kromě toho desítky dalších vojáků působí v zahraničí jako studenti zahraničních vojenských škol, vojenští a letečtí přidělenci na českých velvyslanectvích v zahraničí či jako personál štábů Severoatlantické aliance.

Základním typem působení příslušníků AČR v zahraničí jsou mírové či humanitární mise. K legálnímu působení vojáků v rámci mírové či humanitární mise v zahraničí musí vždy existovat právní důvod, pro který se používá v oblasti vojenských misí pojem mandát. Ten má dvě složky: mezinárodní a národní. Mezinárodní složka mandátu znamená soulad působení vojáků v zahraničí s mezinárodním právem, národní složka znamená soulad s národním právem vysílajícího státu. Mandát vznikne na základě:

- **faktické události** či **dění vyvolávajícího potřebu vyslání vojáků do zahraničí**; zpravidla se jedná o ohrožení mezinárodní bezpečnosti, které si vynutí nasazení českých vojáků do mírové mise; může se však také jednat o katastrofu původu přírodního či lidského, kvůli které vznikne potřeba humanitárního působení českých vojáků; konečně může jít též o marginální důvody (doprava politických představitelů státu do zahraničí vojenskými letouny s vojenskými osádkami); typologie působení AČR v zahraničí je obsažena v zákoně č. 219/1999 Sb., o ozbrojených silách České republiky a je obsažena v následujícím oddíle;

- **souhlasu státu přijímajícího cizí vojáky, a pokud tento souhlas není dán, rozhodnutí v mezinárodním společenství povolující nebo vyzývající k použití síly - tzv. mezinárodní mandát**; procedura mezinárodního rozhodnutí zásadně probíhá na půdě OSN;
- **souhlasného rozhodnutí orgánů státu vysílajícího vojáky o tomto vyslání – tzv. národní mandát**; v demokratických právních státech je vysílání vojenských kontingentů přijímáno právní procedurou upravenou přímo v ústavě a probíhající na půdě jeho nejvyšších exekutivních a zákonodárných orgánů.

Příklad: Na základě agrese Iráku proti Kuvajtu, která vedla k okupaci Kuvajtu, přijala RB OSN rezoluci č. 678 (1991) opravňující členské státy k použití síly proti Iráku za účelem ukončení agrese proti Kuvajtu (mezinárodní mandát). V návaznosti na to se tehdejší Federální shromáždění ČSFR na návrh vlády usneslo vyslat protichemickou jednotku do oblasti Perského zálivu (národní mandát).

Správnější než o národním a mezinárodním mandátu by bylo hovořit o **národní a mezinárodní složce mandátu**. Mandát je jen jeden. Pokud mu chybí jedna ze dvou složek, i když druhá je přítomna, mandát ve skutečnosti není. Pokud by byl do zahraničí vyslán český vojenský kontingent v souladu s platnou rezolucí RB OSN, ale bez souhlasu vlády resp. Parlamentu České republiky, pouze na základě např. rozkazu ministra obrany, bylo by takové vyslání v rozporu s národním právem a hrubým porušením českého ústavního pořádku. Stejně tak pokud by zde existovalo schválení vládou resp. parlamentem, ale naopak by neproběhla procedura na půdě mezinárodního společenství, jednalo by se bez souhlasu přijímajícího státu o agresi (s výjimkou sebeobranu, v rámci které lze vstoupit i na nepřátelské teritorium). Nasazení vojáků v zahraničí na základě nicotného mandátu je nelegální. Vzhledem k ustálené terminologii, která s pojmem národní a mezinárodní mandát operuje, jsou však oba pojmy používány i v rámci této práce s výhradou popsanou v tomto odstavci.

Zvláštním případem legálního nasazení vojáků mimo území domovského státu je sebeobrana, kterou výslovně povoluje čl. 51 Charty OSN. Mezinárodním právem je uznáváno, že v závislosti na okolnostech agrese a z hlediska vojenské účelnosti se může k odražení agrese ukázat potřebné vstoupit i na území agresora.

Statut příslušníka Armády České republiky v zahraničí je určen:

- mezinárodním právem, a to jak zvykovým, tak psaným, které podporuje mírové operace a zajišťuje právní základ pro vojenské operace,
- vnitrostátním právem, na prvním místě ústavou, dále pak zákony veřejného práva, které blíže upravují možnosti použití ozbrojených sil za hranicemi státu,
- právem vytvořeným ad hoc, které zahrnuje různé dohody a nařízení vytvořené pro tu kterou mírovou operaci a které řídí jak síly, tak i jejich použití v rámci dané operace.

Na status příslušníka AČR v zahraničí mají kromě toho vliv i politické dokumenty, které nemají povahu pramene práva a jsou domácího i zahraničního původu. Jsou to různé vize, strategie, koncepce a doktríny. I tyto dokumenty mají určitou hierarchii; na vrcholu pomyslné pyramidy stojí Bezpečnostní strategie České republiky¹⁴, jí je podřízena Vojenská strategie ČR¹⁵ a Doktrína AČR¹⁶.

Samozejmě, že podstatné pro každý normativní systém je, aby byl uplatňován v praxi, což předpokládá jeho znalost a dodržování ze strany jeho adresátů, tedy v tomto případě vojáků AČR. Součástí přípravy důstojníků před odjezdem do mise je i mezinárodněprávní kurs obsahující i zevrubné seznámení s mandátem. K poddůstojníkům a mužstvu se pak mandát dostává ve stručné a univerzální formě tzv. pravidel nasazení¹⁷. Jedná se o krátký dokument, v němž je popsáno zejména, za jakých okolností je voják oprávněn použít sílu.

¹⁴ Bezpečnostní strategie ČR byla ve své aktuální verzi přijata vládou 10. prosince 2003, usnesením č. 1524.

¹⁵ Vojenská strategie ČR byla schválena vládou dne 9. června 2004, usnesením č. 578.

¹⁶ Doktrína AČR byla schválena náčelníkem Generálního štábu AČR 15. prosince 2004.

¹⁷ Anglicky označované rules of engagement, zkráceně ROE.

V.1. Typy působení AČR v zahraničí dle zákona o ozbrojených silách

Typy působení AČR v zahraničí lze dělit na základě hledisek právních i vojenských. Pro typové dělení z hlediska právního lze použít jako východisko některé mezinárodní smlouvy (Chartu OSN, Severoatlantickou smlouvu) nebo národní zákonodárství (zákon 219/1999 Sb., o ozbrojených silách České republiky). Z vojenského hlediska je třeba použít příslušné doktrinální dokumenty NATO resp. Doktrínu AČR. Jak už bylo řečeno, nejčastějším případem působení českých vojáků v zahraničí jsou mírové mise podle hlavy VII Charty OSN. Typů působení českého vojáka v zahraničí je však daleko více. V zásadě všechny jsou obsaženy v zákoně č. 219/1999 Sb., ve kterém se do značné míry promítají i výše zmíněné mezinárodní smlouvy. Z toho důvodu použijí jako východisko pro dělení tento zákon. Dle zákona č. 219/1999 Sb. může AČR působit v zahraničí:

1. v rámci plnění mezinárodních smluvních závazků České republiky o společné obraně proti napadení (srov. § 9 odst. 2 zák. č. 219/1999 Sb.), tzv. **operace podle článku 5**,
2. v rámci podílení se na činnostech mezinárodních organizací ve prospěch míru účasti na mírových operacích, záchranných a humanitárních akcích (srov. § 10 odst. 2 zák. č. 219/1999 Sb.), tzv. **operace mimo článek 5**,
3. v rámci účasti na **vojenských cvičeních v zahraničí** (srov. § 10 odst. 3 zák. č. 219/1999 Sb.),
4. v rámci **letecké přepravy** ústavních činitelů a přepravy osob či materiálu na základě rozhodnutí vlády (srov. § 14 odst. 1 písm. e) a i) zák. č. 219/1999 Sb.).

K 1. typu: Jediným mezinárodně-smluvním závazkem o společné obraně proti napadení, kterým je Česká republika v současnosti vázána, je Washingtonská smlouva uzavřená 4. dubna 1949. Ta zakládá

Organizaci Severoatlantické smlouvy označovanou charakteristickou zkratkou NATO¹⁸.

Článek 5 této smlouvy zní: „Smluvní strany se dohodly, že ozbrojený útok proti jedné nebo více z nich v Evropě nebo v Severní Americe bude považován za útok proti všem, a proto se dohodly, že dojde-li k takovému ozbrojenému útoku, každá z nich, uplatňujíc právo na kolektivní či individuální sebeobranu uznané článkem 51 Charty OSN, pomůže smluvní straně nebo stranám takto napadeným tím, že neprodleně podnikne sama a v součinnosti s ostatními stranami takovou akci, kterou bude považovat za nutnou, včetně použití ozbrojené síly, s cílem obnovit a zachovat bezpečnost severoatlantického prostoru. (...)“.

Stručně řečeno, článek 5 obsahuje zásadu „jeden za všechny, všichni za jednoho“, ze které vyplývá možnost účasti AČR na společné obraně proti útoku na jeden či více členských států Severoatlantické aliance. Z toho vychází i zjednodušené dělení působení AČR v zahraničí na:

- operace podle čl. 5 (společná obrana) a
- operace mimo článek 5 (mírové operace, záchranné a humanitární akce).

Toto dělení se velmi často používá v odborném slangu vojenských právníků.

Společná obrana se nemusí nutně odehrávat na území členských států NATO. Vojenská operace za účelem obrany NATO se může odehrávat i na území jiných států či v mezinárodních prostorech.

K 2. typu: Pod tento typ působení AČR spadají různé druhy nebojových operací mimo území ČR, zejména mírové operace podle hlavy VII Charty OSN, které jsou nejfrekventovanějším důvodem působení českých vojáků v zahraničí. Nebojové operace jsou takové, ve kterých je AČR nasazena bez předem plánovaného použití síly (zbraní a munice). V určitých extrémních situacích (zejména sebeobrana) však

¹⁸ North Atlantic Treaty Organisation

může být síla použita. V následujících odstavcích jsou použity kategorie a definice z Doktríny AČR.

Tyto operace lze dělit na **mírové** (z hlediska vojenské doktríny se dále člení na předcházení konfliktům, vytváření míru, udržování míru, prosazení míru, budování míru a humanitární operace) a **podpůrné** (z hlediska vojenské doktríny a částečně i samotného zákona č. 219/1999 Sb. je lze dále členit na pátrací a záchranné, evakuaci nekombatantů, odsunové operace a vojenskou pomoc civilním orgánům).

Čtenář může vypožorovat souvislost mezi pojmy Doktríny AČR a pojmy definovanými v Agendě pro mír, kterou představil generální tajemník OSN Butrus Butrus Gháli v červnu 1992¹⁹. V tomto dokumentu byly oficiálně definovány pojmy preventivní diplomacie (angl. preventive diplomacy), vytváření míru (angl. peacemaking), udržování míru (angl. peace-keeping) a budování míru (angl. peace-building). Mírové vojenské operace definované v doktríně AČR skutečně vychází z těchto definic. Je však třeba zdůraznit, že tyto pojmy nejsou totožné. Pojem „operace na udržování míru“ dle Doktríny AČR se nerovná pojmu „udržování míru“ dle Agendy pro mír. Vojenská operace na udržování míru je jenom jedním z možných volitelných opatření, které se v rámci procesu na udržování míru může použít.

Agenda pro mír definuje výše uvedené pojmy takto:

Preventivní diplomacie je aktivita za účelem předcházení sporů, které mezi stranami vznikají, přecházení toho, aby existující spory eskalovaly do konfliktů a k omezení rozšíření konfliktů, pokud vypuknou.

Vytváření míru je aktivita za účelem dovedení zneprátelených stran k dohodě, zejména skrze mírové prostředky jako jsou ty, které předvidá hlava VI Charty OSN.

Udržování míru znamená zřízení přítomnosti OSN přímo v poli, a to se souhlasem všech zúčastněných stran. Tato přítomnost běžně zahrnuje vojenský, policejní a často též civilní personál OSN. Udržování

¹⁹ Celý angl. název dokumentu zní „An Agenda for Peace, Preventive Diplomacy, peacemaking and peace-keeping. Po formální stránce jde o zprávu generálního tajemníka pro členy OSN vydanou 17. června 1992.

míru je technika, která rozšiřuje možnosti jak pro prevenci konfliktů, tak pro vytváření míru.

Budování míru je aktivita za účelem identifikace a podpory struktur, které směřují k posilování a upevňování míru, aby se vyloučilo obnovení konfliktu.

V dlouhodobých mírových operacích lze spatřovat v současné době těžiště působení AČR v zahraničí. Zpravidla mají tyto operace charakter udržování míru, budování míru nebo charakter humanitární.

Následuje výčet mírových vojenských operací, jak je definuje Doktrína AČR:

Operace na předcházení konfliktům využívají vzájemně se doplňující diplomatické, civilní a v případě potřeby i vojenské prostředky pro sledování a odhalení příčin konfliktu a pro přijetí včasných opatření k předejití vzniku, stupňování či obnovení nepřátelství. Cílem vojenské operace je přispět k politickému urovnání sporu a zabránit tak vzniku ozbrojeného konfliktu. Vojenské aktivity mohou mít podobu varování stran konfliktu, pozorování situace, zajištění výcviku a reformy bezpečnostního systému země nebo rozvinutí sil v prostoru potenciálního konfliktu. Jsou součástí procesu preventivní diplomacie.

Cílem preventivní diplomacie je, aby síla nemusela být použita vůbec. Jedná se o fázi resp. koncept, který se uplatňuje v období mezi běžnou mírovou diplomacií a bezpečnostní krizí. V krizové situaci se uplatňuje tzv. krizová diplomacie. Častěji se však používá pojem krizový management, který je poněkud širší a zahrnuje i jiná než diplomatická opatření.

Operace na vytváření míru jsou operace vedené po vzniku konfliktu s cílem dosáhnout příměří nebo diplomatického urovnání. K tomu je využíváno zejména diplomatických aktivit, které však mohou být podpořeny přímým i nepřímým použitím vojenských prostředků (pozorování, hlídkování, dohled na uplatňování embarga atp.). Jsou z hlediska doktríny součástí procesu „peacemakingu“.

Operace na udržení míru obvykle následují po uzavření příměří. Jejím cílem je zejména udržení souhlasu stran konfliktu s příměřím a celková stabilizace situace prostřednictvím celé škály opatření (budování

komunikačních mechanismů mezi stranami, zřizování demilitarizovaných nárazníkových zón, vzájemné snížení vojenského personálu a výzbroje, společné inspekce atd.). Jsou z hlediska doktríny součástí procesu „peace-keepingu“.

Operace na budování míru následují po vyřešení základních příčin konfliktu; jejich cílem je dlouhodobé zajištění potřeb obyvatelstva a vytvoření mírového prostředí ve společnosti. Jsou z hlediska doktríny součástí procesu „peace-buildingu“.

Humanitární operace jsou speciálně zaměřené na zmírnění lidského utrpení tam, kde místní orgány nejsou schopny zabezpečit obyvatelstvo. Zpravidla jsou organizovány v rámci OSN či v rámci systému krizového řízení NATO, může k nim však dojít i na základě bilaterální dohody mezi Českou republikou a postiženým státem. Aktuálním případem humanitární operace je nasazení 30členného týmu českých vojenských zdravotníků v Pákistánu ke zmírnění následků tragického zemětřesení.

Jak je vidět, Doktrína AČR možná poněkud zbytečně definuje zvláštní typy operací odpovídající prostředkům ochrany míru jmenovaných v Agendě pro mír. Ve skutečnosti Agenda pro mír spíše naznačuje, že „peacekeeping“ je obecný pojem pro mírové vojenské operace, ať už k nim dochází v rámci preventivní diplomacie, krizového řízení či postkonfliktního budování míru.

K 3. typu: Vojenský výcvik je charakteristickou činností armády v mírové době. Málokterý stát oplývá dostatkem vlastních výcvikových kapacit, kromě toho efektivní výcvik se musí odehrávat v prostředí pro vojáka neznámém. Členství České republiky v NATO a častá součinnost s armádami ostatních členských států v zahraničních misích kromě toho vyžaduje společná cvičení AČR se spojeneckými armádami. Zahraniční cvičení jsou proto běžnou součástí služby českého vojáka z povolání. Většinou se jedná o cvičení na území států Severoatlantické aliance. Statut sil členského státu aliance při výcviku na území jiného státu

NATO upravuje mezinárodní Dohoda o statutu sil NATO (dále NATO SOFA)²⁰, ke které přistoupila i Česká republika.

Kromě toho je tato oblast činnosti často upravována bilaterálními smlouvami (Česká republika má takovou smlouvu například se Spolkovou republikou Německo). Zbývá dodat, že podmínky pro výcvik zahraničních vojsk na našem území jsou upraveny zejména zákonem č. 310/1999 Sb., o pobytu ozbrojených sil jiných států na území ČR. Tento zákon stanoví například zásady odpovědnosti za škody způsobené cizími vojsky nebo pravidla pro hrazení zdravotní péče zahraničním vojákům.

K 4. typu: Letecká přeprava ústavních činitelů je podle zákona 219/1999 Sb. jedním z úkolů Armády České republiky. Plní jej základna dopravního letectva sídlící v Praze-Kbelích. Jedná se o přepravu na území i mimo území ČR. Vojenská letecká přeprava je zárukou bezpečnosti a funkčnosti systému přepravy ústavních činitelů za všech podmínek. Oproti civilní přepravě umožňuje přistávat na vojenských letištích s rychlejším odbavením a vyšší úrovní bezpečnosti; vojenský systém řízení letového provozu je permanentní a nemůže být ohrožen např. stávkou letových dispečerů.

Letecká přeprava na základě rozhodnutí vlády se může týkat různorodých případů od přepravy českých sportovců na významnou sportovní akci až po evakuaci českých turistů z míst postižených živelnou katastrofou. I tento druh přepravy je úkolem Armády České republiky.

V.2. Mezinárodní mandát

Ve 20. století se následkem hrůz dvou celosvětových válečných konfliktů prosadil zákaz vedení útočné války jako kogentní pravidlo mezinárodního práva. Briand-Kellogův pakt²¹ z roku 1929 zakázal válku coby prostředek „národní politiky“. Po 2. světové válce bylo toto

²⁰ NATO Statut Of Forces Agreement

²¹ Smlouva podepsaná v Paříži 27. srpna 1928, ke které se postupně připojilo 15 států včetně tehdejšího Československa. V čl. I říká: „Vysoké smluvní strany slavnostně prohlašují jménem svých národů, že odsuzují uchýlování se k válce za účelem řešení mezinárodních sporů a odmítají ho jako prostředek mezinárodní politiky mezi sebou.“ V čl. II se strany zavazují, že spory mezi sebou budou řešit výlučně mírovými prostředky.

pravidlo potvrzeno a kodifikováno v Chartě OSN (čl. 2 odst. 4 ve spojení s odst. 6) jako zcela jednoznačný zákaz uchylování se k síle či hrozbě silou v mezinárodních vztazích. Současně se vznikem pravidla zakazujícího útočnou válku vzniklo i pravidlo zakotvující legálnost sebeobranu proti agresí, které je kodifikováno v čl. 51 Charty OSN. S výjimkou sebeobranu lze sílu použít legálně pouze na základě rezoluce RB OSN, a to způsobem, který rezoluce stanoví.

Mezinárodním mandátem (právním důvodem) pro legální působení českého vojáka v zahraničí může být tedy pouze:

- souhlas přijímajícího státu,
- rezoluce RB OSN,
- sebeobrana České republiky, resp. jejích smluvních spojenců.

Všechny mise, kterých se AČR účastní, se opírají o platný mandát, zejména o rezoluce Rady bezpečnosti. Nelze ale ignorovat aktuální a široce diskutované případy použití síly bez mandátu RB OSN, ke kterým došlo v roce 1999 ze strany NATO proti FRJ a v roce 2003 ze strany mezinárodní koalice států vedené USA proti Iráku. Problematika mandátu českých jednotek, které působí v místech, kde tyto konflikty proběhly, již byla popsána. Problematika legálnosti samotného použití síly v rámci konfliktu však nikoliv.

Zajímavá je i otázka role České republiky v těchto konfliktech. V případě kosovské kampaně měla postavení přímého účastníka. Jako člen NATO souhlasila s leteckou operací této aliance proti Jugoslávii a přestože se vojensky nezapojila, nepochybně z právního hlediska je spoluodpovědná za použití síly proti FRJ.

V případě útoku Američany vedené koalice na Irák Česká republika, přes přítomnost protichemické jednotky v Kuvajtu, nebyla z právního hlediska účastníkem konfliktu. Neúčastnila se vojensky operace Iraqi Freedom a nepřipojila se k žádné dohodě schvalující tuto operaci. Na tom nic nemění fakt, že Spojené státy se souhlasem některých českých politiků jmenovaly náš stát mezi účastníky „protiirácké koalice“. Jednalo se o jednostranné politické prohlášení určené světové veřejnosti ve snaze přesvědčit ji o legitimitě operace.

Určitá možnost zapojení České republiky do konfliktu zde však byla: Pokud by Saddám Husajn v zoufalé snaze o záchranu svého režimu použil proti útočníkům v masovém měřítku zbraně hromadného ničení (o tom se uvažovalo jako o reálné variantě) a Američané by požádali Českou republiku o pomoc, lze si těžko představit, že by byli odmítnuti a že by česko-slovenská protichemická jednotka v Kuvajtu zůstala nečinně přihlížet. Naštěstí k použití ZHN v průběhu irácké kampaně nedošlo.

O otázce legality použití síly bez mandátu RB OSN mimo případy sebeobrany a dohody s přijímajícím státem pojednává následující kapitola.

V.2.1. Otázka legality použití síly bez mandátu RB OSN

Zdrojem mezinárodního mandátu by měly být zásadně souhlas přijímajícího státu nebo rezoluce RB OSN opravňující k použití síly. I v případě nasazení síly pod mandátem OSN je souhlas přijímajícího státu žádoucí, protože ke splnění úkolů mise je součinnost přijímajícího státu a jeho orgánů důležitým, ne-li nezbytným předpokladem pro úspěch mise. U některých misí je však souhlas státu pojmově vyloučen. Jedná se o případy operací na prosazení míru podle hlavy VII Charty OSN podnikaných proti státu, který se dopustil ohrožení míru, porušení míru nebo agrese.

Organizace spojených národů je nejuniverzálnější mezinárodní organizace, jejíž činnost se zabývá řešením všech problémů lidské civilizace. Jejím původním a nejdůležitějším cílem je však udržení mezinárodního míru a bezpečnosti. Zakládající smlouva organizace, Charta OSN, tvoří právní základ pro činnost členských států, vytváří orgány organizace a definuje procedury pro jejich činnost. Podle Charty OSN je primárně odpovědná za udržování mezinárodního míru a bezpečnosti RB OSN. Vyslání českého vojáka do zahraničí na základě rezoluce a pod řízením RB OSN je proto legální v kontextu mezinárodního práva, protože rozhodování RB OSN představuje de iure konsensus světového společenství. Vyslání kontingentu českých vojáků do zahraničí, byť bez souhlasu státu nasazení, je pod mandátem OSN

vždy legální, naopak jejich vyslání bez mandátu RB OSN či bez souhlasu přijímajícího státu je téměř vždy nelegální.

Kroky OSN mohou být *legální*, avšak nemusejí být vnímány jako *legitimní* mnoha lidmi, zejména tou skupinou, která vnímá sebe sama jako „oběť agrese“ OSN. Z toho důvodu musí rozhodovací proces OSN brát v úvahu legitimitu „de facto“.

V souvislosti s intervencí NATO v Kosovu na jaře 1999 a útokem USA na Irák v březnu 2003 se naléhavě objevuje otázka, zda je možné legální použití síly proti jinému státu mimo případ sebeobrany i bez souhlasu RB OSN.

Tvůrci Bezpečnostní strategie ČR²², základního *politického* dokumentu o bezpečnostní politice ČR, zřejmě zaujmají k použití síly bez mandátu RB OSN souhlasný postoj. Nasvědčuje tomu nenápadná poslední věta článku 56 této strategie: „V rámci příspěvku k mezinárodní bezpečnosti a stabilitě se budou ozbrojené síly rovněž účastnit mírových a humanitárních operací v rámci EU a OSN a případně úcelově vytvořených koalic.“ *Úcelově vytvořená koalice* nebo *ad hoc koalice* je pojem odvozený od anglického pojmu *Coalition of the Willing*²³ používaného představiteli americké administrativy po útoku na Irák v roce 2003 jako označení pro mezinárodní koalici, která použije sílu proti jinému státu či státům bez mandátu RB OSN. Použití síly takovou koalici je ospravedlněno existujícím porušením míru a mezinárodní bezpečnosti, nemožností politicky prosadit schválení potřebného mandátu na půdě RB OSN a odkazem na předcházející rezoluce RB OSN, které stát, vůči němuž úcelově vytvořená koalice působí, nespĺnil.

Pokud tedy tvůrci Bezpečnostní strategie ČR předpokládají účast českých ozbrojených sil v úcelově vytvořené koalici, přijímají myšlenku nasazení AČR bez mandátu RB OSN. Tvůrci Bezpečnostní strategie ČR nemusí nutně zastávat názor, že nasazení bez mandátu RB OSN je

²² Samotnými tvůrci byli experti na bezpečnostní politiku zaměstnaní na ministerstvech obrany a zahraničí. Dokument byl schválen ve formě usnesení vlády; byl podpořen celou vládní koalici.

²³ Přesný původ angl. pojmu „Coalition of the Willing“ není znám. Začal být používán od konce 80. let ve vztahu ke skupině států jednajících bez souhlasu OSN. Prvním americkým prezidentem, který pojem veřejně použil, je Bill Clinton. Později byl pojem použit prezidentem Georgem W. Bushem ve vztahu k použití síly v Afghánistánu v říjnu 2001 a v Iráku v březnu 2003. Primárně se pojem vztahuje na použití síly v Iráku.

legální. Zabývali se otázkou bezpečnostních zájmů České republiky a praktických politických prostředků k jejich naplňování; otázku legality těchto prostředků z hlediska mezinárodního práva, možná úmyslně, neřešili. Bezpečnostní strategie tedy nepřináší na otázku legality odpověď.

Existující hodnocení legálnosti či nelegálnosti nasazení síly bez mandátu RB OSN často nezávisí na právním posouzení této otázky, nýbrž na politickém postoji hodnotitele k té které vojenské intervenci. Tvrzení o legálnosti je jedním z argumentů těch, kteří s konkrétní intervencí z intuitivních, ideologických, pragmatických či náboženských důvodů souhlasí a podle hesla „kdo hledá, najde“ snášejí „důkazy“ legality. To samé platí vice versa o odpůrcích intervence. Jinými slovy, intervence je považována za legální či nelegální podle toho, zda ji hodnotitel považuje za legitimní či nelegitimní. Přes obtížnost odpovědi na otázku legality se pokusím nastínit vlastní stanovisko na výše zmíněné události.

Výskyt případů nedodržení práva, nelegálnosti, je jevem, který imanentně doprovází existenci práva, protože právo je koneckonců tendence prosadit většinový systém chování proti menšinovému systému chování, který je většinou považován za škodlivý. Vznik právního systému neznamena, že se přestanou vyskytovat případy jeho porušení, právní systém se však snaží počet těchto případů minimalizovat. Řečeno stručně: porušení práva neznamena, že právo neexistuje.

Jak v případě Kosova, tak v případě Iráku se strana, která chtěla k řešení situace použít sílu, do poslední chvíle a s využitím maximálního diplomatického tlaku snažila mandát RB OSN získat. Přestože mandát nezískala, náhražkově argumentovala alespoň existujícími rezolucemi k dotyčnému tématu, které stát, proti němuž nakonec byla použita síla, nesplnil. I když k nasazení síly bez mandátu OSN posléze došlo, faktický stav vzniklý po skončení hlavních vojenských operací byl mlčky ze strany RB OSN uznán a přijatými rezolucemi legalizován (zdůrazňuji, že byl zlegalizován vzniklý faktický stav, nikoliv použití síly, které k němu vedlo).

Z toho se dá usoudit, že systém Charty OSN je mezinárodním společenstvím uznáván, je většinová tendence ho dodržovat a jeho nedodržení je výjimkou z jinak platné zásady. Fakt, že Charta OSN je existující normou mezinárodního práva, však k odpovědi na otázku legality či nelegality použití síly bez mandátu RB OSN nestačí.

Jsem toho názoru, že jako vodítko pro určení legality toho kterého postupu je třeba použít cíl, ke kterému má postup vést, aniž by se sklouzávalo k nebezpečné zásadě „účel světi prostředky“. Legální procedura bez legálního (a legitimního) cíle nemá žádný smysl.

OSN byla zřízena jako instituce ke splnění cíle udržení mezinárodního míru a bezpečnosti jako nejvyšší hodnoty společné všem jejím členům. Charta OSN potvrzuje existenci míru jako univerzálního cíle, kterému je podřízeno jednání všech příslušníků mezinárodního společenství. RB OSN je orgán této instituce, skrze který probíhá procedura legalizace použití síly jako opatření mezinárodního společenství k udržení či obnovení míru.

Nelze však vyloučit situaci, kdy OSN vzhledem k úzkým politickým zájmům svých členů bude jednat naopak proti míru tím, že procedurálně brání přijmout opatření k jeho udržení či obnovení. V takové situaci jedná OSN v rozporu se svým cílem a sama se chová nelegálně. Pouze v takovém případě a v žádném jiném je legální použít sílu v zájmu mezinárodního míru a bezpečnosti i bez mandátu RB OSN.

I když takový případ nastane, neznamená to ještě automatické právo na intervenci. Neschválení mandátu RB OSN znamená, že chybí politický konsensus mezinárodního společenství pro nasazení síly. Nasazení síly je velmi rizikovým prostředkem, který sám o sobě má pro mír a stabilitu nežádoucí vedlejší účinky. Chybějící konsensus v RB OSN, tzn. chybějící podpora relevantní části mezinárodního společenství, znamená, že cíle, ke kterému je síla nasazena, se bude dosahovat ještě obtížněji.

Nasazení síly bez mandátu RB OSN je proto dle mého názoru legální pouze v situaci, kdy jsou splněny následující podmínky:

- **Existuje zjevné a prokázané ohrožení či porušení mezinárodního míru a bezpečnosti, které se přes**

veškerou snahu nepodařilo odstranit působením mírnějších prostředků.

- *Toto ohrožení či porušení má pro mezinárodní mír a bezpečnost zvlášť tíživé následky.*
- *Lze důvodně předpokládat, že nezasahování povede k dalšímu zhoršování situace.*
- *Přes veškerou snahu nebylo možné získat k nasazení síly mandát RB OSN.*
- *Lze důvodně a reálně předpokládat, že použití síly situaci výrazně změní k lepšímu.*

Odpověď, zda intervence NATO v Kosovu v roce 1999 a útok koalice vedené USA na Irák v roce 2003 splňují tyto mnou navržené podmínky legality, je věcí politického hodnocení, protože neexistují obecně platné definice shora použitých neurčitých pojmů (např. zjevné ohrožení, tíživé následky, veškerá snaha atd.). Částečně se jedná i o věc spekulace o budoucím vývoji v Iráku a Kosovu. Proto nechávám otázku legality těchto konkrétních případů použití síly za neexistence mandátu RB OSN bez odpovědi.

Teze uvedené v této kapitole lze shrnout následovně: Nasazení síly v zahraničí bez mandátu RB OSN považuji v určitých úzce vymezených případech za přípustné, a to jako výjimku z existujícího pravidla, dle kterého použití síly mimo případy sebeobraný musí schválit RB OSN. Toto nasazení však musí být v souladu s cíly a principy definovanými v I. hlavě Charty OSN²⁴.

²⁴ Základním cíle OSN definovaným v čl.1, odst. 1 Charty OSN je „udržování mezinárodního míru a bezpečnosti a přijímání efektivních kolektivních opatření pro prevenci a odstranění hrozeb míru...“ Pokud by OSN v naplňování těchto legitimních a legálních cílů trvale flagrantně selhávala, pak by mohla či dokonce musela být zastoupena jinými, efektivnějšími mezinárodními organizacemi či koalicemi států.

V.2.2. Udělení mandátu RB OSN

Hlavním cílem OSN je, jak to definuje čl. 1 odst. 1 Charty OSN, udržování mezinárodního míru a bezpečnosti. Tohoto cíle dosahuje prostřednictvím:

- efektivních kolektivních opatření za účelem prevence a odstranění hrozeb míru, potlačení činů agrese nebo jiných porušení míru (dále pouze kolektivní opatření),
- úpravy a řešení mezinárodních sporů a situací, které by mohly vést k porušení míru, pokojnými prostředky v souladu se zásadami spravedlnosti a mezinárodního práva.

Klíčovým orgánem OSN pro uplatnění procedur vedoucích ke kolektivním opatřením je Rada bezpečnosti. Jedná se o 15členný orgán, který má pět stálých členů s právem veta (Ruská federace, Čína, Francie, Velká Británie a USA) a deset nestálých členů (dva z Latinské Ameriky, dva ze západní Evropy, jeden z východní Evropy a pět z afroasijské oblasti). Nestálí členové jsou voleni Valným shromážděním OSN na dobu dvou let. Pokud jeden z pěti stálých členů Rady využije práva veta, není možný vznik ozbrojené síly zmocněné OSN.

Radě bezpečnosti je sice dána primární odpovědnost za udržování mezinárodního míru a bezpečnosti, její pravomoc je neomezená, avšak Valné shromáždění může doporučit akci v případě, že Rada bezpečnosti není schopna dohodnout se v záležitostech uvedených v hlavě VI a VII Charty OSN nebo když Rada zaujme k dané otázce neutrální stanovisko.

Mandát RB OSN k použití síly je až krajním opatřením, které lze k ochraně míru použít. Radě bezpečnosti se nabízí vějíř nesilových prostředků:

- výzva stranám k urovnání jejich sporu mírovými prostředky (viz čl. 33 Charty OSN),
- vyšetřování sporu nebo situace, která by ke sporu mohla vést (viz čl. 34 Charty),
- doporučení stranám ohledně způsobu urovnání sporu (viz čl. 36 Charty),

- donucovací opatření bez použití síly (ekonomické sankce, diplomatické sankce či přerušení komunikačních kanálů, viz čl. 41 Charty).

Z Charty OSN vyplývají dva způsoby, jakými může RB OSN použít sílu k řešení situace ohrožující mír:

- 1) **V konsensu se stranami sporu.** Pokud se vojáci cizích zemí pod vlajkou OSN účastní tradiční úlohy uchovávání míru (tzv. peacekeepingu), kde všechny strany daly souhlas k jejich zapojení, je operace považována za mírovou operaci podle hlavy VI Charty OSN.
- 2) **Bez konsensu se stranami sporu.** Při ohrožení míru, porušení míru nebo aktu agrese může RB OSN oprávnit členské státy k použití síly za účelem udržení a obnovení mezinárodního míru a bezpečnosti. Podniknutá operace je považována za operaci podle hlavy VII Charty OSN.

Operace podle hlavy VI představuje mírnější formu zásahu. Hlava VI upravuje méně závažnou situaci, kdy existuje spor, který mezinárodní mír a bezpečnost může při svém pokračování ohrozit (viz čl. 33 Charty OSN). Oproti tomu operace podle hlavy VII nastupují až v situaci, kdy došlo k akutní hrozbě či k hotovému porušení mezinárodního míru a bezpečnosti.

Operace podle hlavy VI jsou „klasickým“ prostředkem uchování míru; mezinárodní síly v operaci mají omezený mandát a pravomoc. Využívají spíše svou morální autoritu a souběžně s jejich nasazením probíhají diplomatické snahy o politické řešení sporu. Mandáty k akcím podle hlavy VI se neodvolávají výslovně na hlavu VI. Mandát zpravidla definuje požadavky k nápravě situace pomocí tzv. akčních termínů k jejich splnění. Operace podle hlavy VI byly převládajícím druhem operací OSN do roku 1989.

V roce 1990 vznikla širší verze mírových jednotek, které zajišťovaly pro oblast konfliktu vojenskú, ekonomickú a sociální programy za podpory ozbrojené síly s autoritou podle hlavy VII a četných policejních poradců, kteří dohlíželi na výcvik místních bezpečnostních sil a jejich školení v oblasti lidských práv. Mandáty k akcím podle hlavy VII výslovně uvádějí, že Rada bezpečnosti jedná při nařizování konkrétní činnosti v souladu se svou pravomocí podle této hlavy²⁵.

Operace pod mandátem OSN v zahraničí, kterých se v současnosti účastní kontingenty AČR, jsou operacemi podle hlavy VII.

Mandáty obvykle obsahují definici úlohy mezinárodních sil, cíl mírové operace, úkoly, které mají být provedeny, velikost a organizaci jednotek nebo mise, jmenování velitele a dalších důležitých funkcionářů mise a definování jejich pravomocí, ustanovení úřadu, který je za operaci odpovědný, časové vymezení mandátu a případně podmínky, které hostitelská země stanoví pro přítomnost jednotek nebo mise.

Příslušná rezoluce RB OSN opravňující k použití síly je však zpravidla až završením procesu přípravy mírové operace. Sekce mírových operací, součást Sekretariátu OSN, připraví plány operace, určí velikost sil, jejich organizaci a vyčíslí finanční náklady na operaci. Rozpočet operace se předkládá Valnému shromáždění OSN ke schválení. Souběžně s plánováním operace na půdě OSN probíhá jednání v každé zemi, která byla požádána o poskytnutí jednotek či jiné podpory. Musí být zajištěny finanční prostředky, politický konsensus a zákonnost vyslání vojáků v rámci vnitrostátního práva (více viz kapitola věnovaná národnímu mandátu). Tyto procesy nakonec vyvrcholí schválením operace a vydáním mandátu. Mandát je základem pro všechny akce v místě konfliktu.

²⁵ Vyskytuje se názor, že neexistují operace na udržování míru, tedy „peace-keeping“, podle hlavy VII. Agenda pro mír totiž definuje „peace-keeping“ jako aktivitu probíhající se souhlasem stran konfliktu. Současné mírové mise v Bosně, Kosovu i v Afghánistánu, které probíhají podle hlavy VII a nevyžadují pro své pokračování souhlas stran konfliktu, však nepochybně z hlediska svého účelu, průběhu a prostředků, které používají, mírovými operacemi jsou. Navíc smluvně vyjádřený souhlas stran konfliktu resp. souhlas státu přijímajícího mezinárodní jednotky ve všech těchto případech existuje, byť v případě Kosova je velmi diskutabilní.

Jak vyplývá z výše řečeného, OSN nereaguje na vzniklé situace ad hoc. V rámci Sekretariátu OSN funguje situační centrum monitorující situaci ve světě a předjímající místa možných mírových operací²⁶. Sekce mírových operací se věnuje i střednědobému a dlouhodobému plánování a usiluje o včasnou přípravu nových misí či změn a ukončení misí stávajících. Co se týče personálu mírových operací, OSN udržuje databázi dostupných zaměstnanců, materiálu, druhů vojsk, dopravních prostředků a doby jejich pohotovosti nazvanou Systém pohotovostního ujednání OSN (UNSAS). Tento systém funguje na bázi Memoranda o porozumění mezi OSN a členskými státy, ve kterém se členské státy zavazují k vyčlenění určitých kapacit v případě potřeby. Do tohoto systému je zapojena i Česká republika. Pro rok 2005 se zapojila ČR do UNSAS 196 vojáky. Skupina zahrnuje např. četu vojenské policie, logistický a plánovací tým, tým specialistů na řízení letového provozu či záchrannou jednotku.

Cílem těchto opatření uvnitř OSN je předpokládat krizi a zahájit plánovací proces v ranném stadiu ještě předtím, než dá RB povolení k mírové operaci.

V.2.3. Úloha regionálních organizací v bezpečnostním systému OSN

Už při založení OSN se počítalo s tím, že svůj díl odpovědnosti za mír a bezpečnost převzou i regionální organizace. Rada bezpečnosti sice má primární odpovědnost za udržování mezinárodního míru a bezpečnosti, avšak podle hlavy VIII může regionální činnost za přispění OSN ulehčit břímě ležící na bedrech Rady bezpečnosti.

V čl. 52 Charty se uvádí, že žádné ustanovení Charty nebrání existenci oblastních dohod nebo orgánů pro řešení otázek týkajících se udržení mezinárodního míru a bezpečnosti, které jsou vhodné pro

²⁶ Situační centrum v rámci Sekce mírových operací Sekretariátu OSN bylo založeno v dubnu 1993 jako součást informačního systému na podporu rozhodovacího procesu v oblasti aktivit na udržování míru. Spojuje civilní, policejní a vojenské informační toky tak, aby mohly sloužit pro rozhodování na strategické úrovni. Bližší informace jsou k dispozici na internetové adrese <http://www.un.org/depts/dpko/dpko/sitcen/sitcentre.html>.

oblastní akci, jestliže tyto dohody nebo orgány a jejich činnost jsou v souladu s cíli a zásadami OSN.

Čl. 53 Charty dále uvádí, že kde je to vhodné, použije Rada bezpečnosti takových oblastních dohod nebo orgánů pro donucovací akci pod svým velením. Avšak žádná donucovací akce nesmí být podniknuta podle regionálních dohod bez souhlasu Rady. Čl. 54 Charty dále vyslovuje požadavek, aby byla Rada informována o každé činnosti podniknuté v rámci oblastních dohod pro udržení mezinárodního míru a bezpečnosti.

Přestože s činností regionálních organizací ve prospěch míru se počítalo v Chartě od začátku, důležitější úlohu začaly hrát až v 90. letech minulého století. Důvodem jsou zvyšující se požadavky na mírové jednotky, klesající zdroje OSN na mírové operace a nesporná efektivita regionálních organizací daná znalostí prostředí a intenzivním zájmem na řešení krizové situace ohrožující region.

Mezi hlavní regionální organizace patří Evropská unie (EU), Severoatlantická aliance (NATO), Organizace africké jednotky (OAU), Sdružení národů jihovýchodní Asie (ASEAN) a Organizace amerických států (OAS). Bezpečnostní struktury těchto organizací se dosud vyvíjejí, bezesporu nejakceschopnější z nich je NATO. Důvod je logický. Kromě Severoatlantické aliance totiž většina organizací vznikla jako instituce politické a hospodářské, jejich účelem nebylo zajištění společné bezpečnosti. Oproti tomu NATO vznikla od začátku jako vojenská organizace organizující společnou obranu členů skrze sjednocování standardů a vytváření jednotného systému plánování a velení. S určitou mírou nadsázky se dá říci, že podobnou roli, jakou hraje EU pro členské státy v oblasti ekonomické, hraje pro své členské státy NATO v oblasti vojenské.

Členství v NATO je klíčovým faktorem i pro zajištění bezpečnosti České republiky. Česká republika si vzhledem ke své velikosti a pozici není schopna zajistit bezpečnost vlastní silou. Bezpečnost ČR lze zajistit pouze členstvím v silné, životaschopné a důvěryhodné obranné alianci. Díky vstupu do Severoatlantické aliance a díky tomu, že se hranice aliance od našeho vstupu posunula dále na východ, je státnost českého

národa chráněna nejlépe v dosavadní historii. Je životním zájmem České republiky integritu NATO podporovat a být jejím loajálním členem.

Další regionální organizací, které je Česká republika členem, je Evropská unie. Bezpečnostní a obranná politika EU (dále ESDP) prodělala od vzniku unie překotný rozvoj. I díky stanovisku České republiky se prosadily principy silné provázanosti ESDP s kapacitami NATO a vzájemné loajality obou mezinárodních organizací.

Vzhledem k tomu, že členství ČR v NATO a EU má zásadní význam i pro oblast působení českých vojáků v zahraničí, je oběma organizacím věnována samostatná stať.

V.2.4. Úloha NATO při zajišťování mezinárodního míru a bezpečnosti

Paradoxem je, že NATO nebývá považována za regionální organizaci ve smyslu Charty OSN. Je pravda, že při svém založení v roce 1949 byla jednoznačně obrannou aliancí určenou k udržování územní integrity členských států. V čl. 6 Severoatlantické smlouvy je za tím účelem jednoznačně vymezena místní působnost NATO²⁷. Útok podniknutý v oblasti vymezené čl. 6 proti členskému státu NATO je považován za útok proti všem členům. NATO dnes operuje daleko mimo oblast vymezenou čl. 6, nejvýraznějším případem toho je Afghánistán. Odpůrci NATO argumentují tím, že Severoatlantická aliance není regionální organizace podle článku 52 Charty OSN, nýbrž obranná aliance; navíc jedná mimo prostor své smluvně vymezené místní působnosti. Koná tedy protiprávně.

Toto stanovisko je třeba odmítnout. Charta OSN nedefinuje žádná formální kritéria vymezující, co je a co není regionální organizace. Je třeba uplatnit kritéria praktická, čemuž nasvědčuje i požadavek vhodnosti použití regionální organizace obsažený v čl. 52 Charty OSN. NATO nesporně je oblastně lokalizovaná entita vybudovaná na bázi členství států, skrze kterou se projevuje konsensuální vůle členů v bezpečnostních

²⁷ Území kterékoliv smluvní strany v Evropě a Severní Americe, území Turecka a ostrovy pod jurisdikcí kterékoliv smluvní strany v severoatlantickém prostoru severně od obratníku Raka.

otázkách. Jinými slovy, z praktického hlediska je regionální organizací způsobilou zajišťovat bezpečnost. V tomto ohledu nemá význam, že NATO sama sebe v zakládající smlouvě nedefinuje jako regionální organizaci ve smyslu Charty. Původní účel organizace – kolektivní obrana členů – trvá a kromě toho na základě konsensu svých členů organizace rozšířila své působení i o mírové mise. Pokud tedy NATO působí v mírových misích na základě mandátu RB OSN, je to v souladu s mezinárodním právem.

Na mírové operace se NATO začíná orientovat až po rozpadu bipolárního světa. Částečně se jednalo o úmyslnou změnu cíle působení organizace, částečně o diktát historických okolností, zejména rozsáhlého konfliktu na Balkáně. Od roku 1992 do roku 2003 se NATO v rostoucí míře podílelo na udržování míru v Bosně pod mandáty RB OSN²⁸. Na základě Daytonských dohod NATO vyslalo do Bosny mírové síly v počtu 60.000 vojáků (síly IFOR).

Posun těžiště činnosti NATO z pouhé kolektivní obrany na výkon mírových operací byl završen v roce 1999, kdy se aliance hluboce angažovala v konfliktu mezi Srbskem a jeho provincií Kosovo. Po 11týdenní letecké kampani proti Jugoslávii vstoupily jednotky vedené NATO do Kosova, aby prosadily mírové urovnání. Mandát RB OSN povolující tuto intervenci byl vydán až po zahájení mise. NATO v tomto případě zaujalo stanovisko, že jakýkoliv útlak, jehož výsledkem je masivní příliv uprchlíků ze sousedních zemí, je možné vysvětlit jako „ohrožení mezinárodního míru a bezpečnosti“. Jak bylo vysvětleno v kapitole věnované působení českých vojáků v zahraničních misích, toto stanovisko zatím v žádném případě není normou mezinárodního práva veřejného.

Široké angažmá NATO v mírových misích není způsobeno jakousi imanentní touhou vměšovat se do cizích záležitostí, jak si to představují kritici na levé části politického spektra, ale praktickým

²⁸ NATO bylo zodpovědné za působení sil IFOR a SFOR, které působily v Bosně od roku 1995 do roku 2004. K 1. prosince 2004 odpovědnost za mírový vývoj v Bosně převzala EU, která vyslala do oblasti síly EUFOR. Fakticky se však NATO na misi nadále podílí poskytováním svých plánovacích a velitelských kapacit. Toto „půjčování“ kapacit od NATO ve prospěch operací EU je upraveno systémem dohod nazývaných Berlin+.

důsledkem toho, že NATO je ze všech regionálních organizací pro tento úkol nejvhodnější. V systému NATO existují společné operační procedury, efektivní systémy velení a řízení, efektivní týlové zabezpečení, významné dopravní prostředky a dobře vycvičené interoperabilní²⁹ jednotky. Neexistuje žádná jiná mezinárodní organizace, která by měla srovnatelné vojenské schopnosti.

Na druhou stranu nelze NATO přeceňovat a považovat ji za jakousi nadnárodní armádu. Do jednotné vojenské síly má daleko. Mezinárodní vojenský prvek provozovaný v rámci NATO relativně nezávisle na členských státech představují pouze vyšší regionální a nadregionální velitelství. I jejich fungování ale závisí na přísunu personálu z národních armád členských států, který se střídá v několikaletých intervalech. Samotné jednotky v operaci pod velením NATO jsou vždy vyčleněné ad hoc z národních armád.

Je třeba též zdůraznit, že NATO není nadnárodní organizace jako např. EU, nýbrž organizace mezinárodní. Každého rozhodnutí, včetně rozhodnutí o letecké kampani proti Jugoslávii v roce 1999, bylo a muselo být dosaženo konsensem všech členů. Jak ukázala invaze Američanů a Britů do Iráku v roce 2003, která proběhla v rozporu s názorem některých členských států NATO a tedy bez podpory aliance, tento konsensus rozhodně není samozřejmostí.

Plánovací procedura NATO pro účast aliance v mírové operaci probíhá následujícím způsobem: Severoatlantická rada (NAC), nejvyšší politický orgán NATO složený ze zástupců všech členských států, nejprve schválí soubor možností pro danou situaci³⁰.

Tyto možnosti představují „vnitřní mandát“ v alianci, na jehož základě Vojenský výbor NATO složený ze zástupců armád členských

²⁹ Pojem interoperability vyjadřuje schopnost různých národních armád operovat společně díky totožnému jazyku, komunikačním prostředkům, operačním postupům, případně i výzbroji a výstroji. Významným prostředkem NATO k dosažení interoperability armád členských států je systém společných standardů označovaných zkratkou STANAG ne nepodobný systému směrnic vydávaných v rámci EU.

³⁰ Rada NATO je jediný orgán zřízený přímo Severoatlantickou smlouvou. Každý členský stát je v radě reprezentován zástupcem na úrovni velvyslance. K projednání závažnějších záležitostí se Rada schází i na úrovni ministrů obrany, ministrů zahraničí či hlav států.

států ve spolupráci s Vrchním velitelstvím spojeneckých sil v Evropě³¹ (SHAPE), hlavním vojenským velitelstvím pro Evropu, vypracuje plán operace.

SHAPE následně zpracuje přesné operační směrnice pro podřízené velitele. SHAPE je zodpovědné za identifikaci sil potřebných pro provedení mírové operace, jejich vytvoření (pod tím se skrývá „handlování“ o příspěvky jednotlivých členských států do operace) a přesun do operační oblasti.

Regionální velitelé jsou odpovědní za výcvik síly pro mírovou operaci. Na bázi příslušného regionálního velitelství pak někdy vzniká i velitelství samotné operace. V případě déletrvajících operací dochází k rotaci velitelství podobně jako rotují jednotky v operaci (např. v případě afghánské mise ISAF se v odpovědnosti střídají jednotlivá regionální velitelství NATO).

NATO si je vědoma, že větší konvenční konflikt, do kterého by byla vtažena, v současné době nehrozí, i když se nedá vyloučit v delší perspektivě. Aktuálně ohrožuje bezpečnost aliance regionální nestabilita a s ní související terorismus, organizovaný zločin a lokální války, které vznikají zejména tam, kde dochází k selhání základních funkcí států. Velké těžce vyzbrojené armády připravené k obraně teritoria nejsou nástrojem, který by si dokázal s těmito novými hrozbami poradit. Potřebné jsou naopak lehké, rychle nasaditelné a letecky přepravitelné jednotky, které jsou schopné dlouhodobého nasazení tisíce kilometrů od domovských základů. Na tuto skutečnost reagovala NATO na Pražském summitu v roce 2002, kde se dohodla na vytvoření Síly rychlé reakce (nadále NRF), které byly vytvořeny k začátku roku 2003.

Síly NRF představují přibližně 15tisícovou jednotku, která je připravena k nasazení v zásadě kdekoli na světě během 5 dnů. Tato jednotka je složena z vyčleněných prvků armád členských států, které se půl roku pro činnost v NRF cvičí a další půlrok jsou v operační pohotovosti k nasazení. Personál NRF se tedy obměňuje v půlročních cyklech. Jednotka není soustředěna na jedné základně. Její komponenty

³¹ Supreme Headquarters Allied Powers Europe

jsou secvičeny pro společné působení, setrvávají však ve svých národních posádkách až do okamžiku nasazení. Cílem nasazení NRF je zasáhnout a řešit konfliktní situace dříve, než konflikt skutečně vypukne. Nejvýznamnější účast měla AČR v silách NRF-3³², které byly v pohotovosti k nasazení v druhé polovině roku 2004. V NRF-3 byla AČR odpovědná za výstavbu mnohonárodního praporu radiační, chemické a biologické ochrany. Tato odpovědnost zahrnovala součinnost s jinými armádami NATO, které do praporu vyslaly své vojáky, výcvik jednotky a velení jednotce v případě jejího nasazení. Naštěstí nedošlo k žádné události, která by si nasazení praporu vyžádala.

Z hlediska národního mandátu pro působení AČR v silách NRF se uplatňuje úzus, že se schvaluje stejným způsobem jako účast AČR v zahraničních mírových misích, přestože k nasazení v zahraničí nemusí ve skutečnosti dojít. Působení AČR v silách NRF je začleněno do návrhu na působení AČR v zahraničí pro daný rok, který pravidelně schvaluje Parlament České republiky (více viz kapitola věnovaná národnímu mandátu).

V.2.5. Úloha EU při zajišťování mezinárodního míru a bezpečnosti

Až do 90. let 20. století bezpečnostní a zejména obranná politika nebyla považována za náplň činnosti Evropských společenství. Všeobecně se přijímalo, že fórem pro spolupráci evropských států v oblasti bezpečnosti a obrany je Severoatlantická aliance. V souvislosti s regionálními konflikty na Balkáně v 90. letech se ukázalo, že státy západní Evropy, ač patří k nejrozvinutějším a nejbohatším na světě, nemají k dispozici vojenské kapacity ani společné rozhodovací mechanismy k tomu, aby dokázaly řešit bezpečnostní krizi na území svého kontinentu. Mírové operace v Bosně a v Kosovu by nemohly proběhnout bez významného vojenského příspěví USA a bez plánovacích a řídicích mechanismů Severoatlantické aliance. 90. léta byla zároveň desetiletím silného úsilí o politickou, nikoliv už pouze ekonomickou,

³² Číslovka označuje, o kolikátý půlroční cyklus za dobu existence NRF se jedná.

integraci Evropy. Tyto trendy vyústily v rozvoj společné Evropské bezpečnostní a obranné politiky (dále ESDP) jako jedné z důležitých činností současné Evropské unie.

Společná zahraniční a bezpečnostní politika je plodem Maastrichtské smlouvy o Evropské unii přijaté v roce 1991. Maastrichtská smlouva počítala s tím, že bezpečnostní a obranné otázky bude EU řešit s využitím jiných mezinárodních organizací, zejména Západoevropské unie (dále WEU), obranné aliance založené některými západoevropskými státy v roce 1954. Tato organizace zůstala až do současnosti součástí systému bezpečnosti západní Evropy, byť v důsledku rozvoje NATO velmi marginálním. Pro účely integračních snah na poli obrany se však na půdě EU v době po přijetí Maastrichtské smlouvy uvažovalo o její resuscitaci. Ta našla své vyjádření v tzv. Petersbergské deklaraci.

Vzápětí po přijetí Maastrichtské smlouvy se ministři zahraničí a obrany členských států WEU sešli v hotelu Petersberg u německého Bonnu a vydali společnou deklaraci, dle které se WEU kromě tradičního úkolu teritoriální obrany měla zaměřit na humanitární a záchranné úkoly, operace na udržení míru a řešení mezinárodních krizí, jinými slovy na kompletní spektrum misí dle hlavy VI a VII Charty OSN. Pro tyto požadavky se uplatnil pojem Petersbergské úkoly³³. Jako cestu ke splnění úkolů si zúčastněné státy zvolily spolupráci s NATO. V roce 1996 byly v Berlíně uzavřeny dohody, které umožňovaly WEU přístup k operačním postupům, plánovacím kapacitám a velitelským schopnostem NATO.

Pokus o přímou integraci WEU do EU v rámci Amsterdamské smlouvy přijaté v roce 1997 nevyšel, překvapivě však byly Petersbergské úkoly zakomponovány přímo do Společné zahraniční a bezpečnostní politiky v rámci Smlouvy o Evropské unii. Obranná politika však zůstala mimo bezprostřední agendu Evropské unie.

³³ Petersbergská deklarace přijatá 19. června 1992 byla základem pro přeměnu Západoevropské unie v obranný nástroj Evropské unie a zároveň posílení role Evropy v Severoatlantické alianci. Členské státy v ní deklarovaly připravenost poskytnout vojenské jednotky pro vojenské úkoly pod vedením WEU. „Petersbergské úkoly“ dle deklarace jsou: humanitární záchranné akce, akce k udržení míru a akce bojových jednotek v krizových situacích, včetně prosazování míru. Amsterdamská smlouva zahrnuje tyto Petersbergské úkoly do nového článku 17 Smlouvy o Evropské unii.

Rozhodující změnu přineslo zasedání Evropské rady v Kolíně nad Rýnem krátce po konfliktu v Kosovu v roce 1999, který názorně demonstroval neschopnost Evropy poradit si s bezpečnostní krizí v regionu. Ve společné deklaraci představitelé členských států vyzvali k vybudování vojenských kapacit EU pro řešení bezpečnostních krizí. ESDP našla již natrvalo své místo mezi ostatními politikami EU. Na zasedání Evropské rady v Helsinkách v prosinci 1999 byly vytyčeny hlavní cíle (tzv. *Headline Goals*) budování evropských obranných kapacit a založeny nové orgány EU, které se prováděním Evropské bezpečnostní a obranné politiky měly zabývat: Politický a bezpečnostní výbor (dále PSC), Vojenský výbor (dále EUMC) a Vojenský štáb (dále EUMS).

PSC vytváří a implementuje bezpečnostní a obrannou politiku EU, vytváří směrnice pro Vojenský výbor a naopak přijímá jeho doporučení. Pod dohledem Evropské rady nese odpovědnost za směřování bezpečnostní a obranné politiky a rozvoj vojenských kapacit EU. V případě krize PSC zvažuje nejlepší možnou reakci EU z hlediska politické strategie.

Vojenský výbor (EUMC) je složený z náčelníků generálních štábů členských států. Ti jsou zastupováni v Bruselu vojenskými představiteli (angl. *military representatives*, zkráceně *milreps*). EUMC poskytuje PSC rady a dává doporučení z vojenského pohledu. V případě krize Vojenský výbor pověří Vojenský štáb zpracováním možností reakce z hlediska vojenské strategie a na výzvu PSC pověří operačního velitele zahájit počáteční plánování mise.

Vojenský štáb je expertní orgán schopný vytvářet odborné podklady pro rozhodování o ESDP a řídit operace na řešení krizí. Má zajistit včasné varování, strategicky plánovat a vytvářet evropské i mnohonárodní síly pro nasazení v operaci. Je složený ze 70 důstojníků z členských států EU.

Přes překotný vývoj vojenských schopností EU je institucionální zakotvení ESDP ve Smlouvě o EU poměrně slabé. Pojem evropské bezpečnostní a obranné politiky není ve smlouvě obsažen a smlouva se zabývá pouze Společnou zahraniční a bezpečnostní politikou. Zůstává

v platnosti definice zakotvená ještě před kosovskou krizí Amsterdamskou smlouvou.

Čl. 17 odst. 1 Smlouvy o EU zní: „Společná zahraniční a bezpečnostní politika zahrnuje všechny otázky, které se týkají bezpečnosti unie, včetně postupného vymezení rámce společné obranné politiky, která by mohla vést ke společné obraně, rozhodne-li tak Evropská rada. (...)“.

Odst. 2 výše uvedeného článku pak říká: „Otázky upravené tímto článkem zahrnují humanitární a záchranné mise, mise k udržení míru a mise bojových jednotek k řešení krizí, včetně prosazování míru.“

Čl. 17 též výslovně uznává závazky členských států EU vyplývajících z členství v Severoatlantické alianci.

Explicitní zakotvení ESDP měla přinést Evropská ústava. ESDP byla upravena v čl. 40 odst. 1 návrhu Evropské ústavní smlouvy. Návrh definoval, že „společná bezpečnostní a obranná politika je integrální součástí společné zahraniční a bezpečnostní politiky“, zakotvil požadavek na vytváření vojenských schopností EU a povolil použití sil EU i mimo její území za účelem udržování míru, prevence konfliktů a posilování mezinárodní bezpečnosti v souladu s principy Charty OSN. Vzhledem k zastavení procesu ratifikace Evropské ústavní smlouvy se zakotvení ESDP do základního dokumentu EU ocitlo v nedohlednu, jak se ale ukázalo, na vývoj ESDP to mělo mizivý vliv.

Výrazem toho je skutečnost, že pokračuje intenzivní budování Sil rychlé reakce EU (dále EU RRF). Tyto síly mají v praxi podobu tzv. bojových skupin (angl. battlegroups, dále BG), jejichž koncept byl schválen v červnu 2004. BG je definována jako minimální vojensky efektivní soubor sil, který je schopný jak samostatných operací, tak i úlohy vstupních sil v počáteční fázi větší operace. Jedná se o uskupení na úrovni praporu (tři bojové a jedna zabezpečovací rota) o počtu zhruba 1500 vojáků v poli, včetně příslušné palebné podpory, logistické podpory a prvků strategické přepravy (námořní i letecké). BG musí být schopna nasazení během 10 dnů od rozhodnutí Rady EU zahájit operaci a působení v místě krize minimálně na dobu 30 dnů.

Zapojení ČR do vytváření sil rychlé reakce EU, tj. do bojových skupin, je obsaženo ve Vojenské strategii ČR, která stanoví, že nasazení jednotek do NRF či EU RRF bude učiněno na základě rozhodnutí Parlamentu ČR a čl. 43 Ústavy. Česká republika a Slovenská republika se zavázaly k vytvoření společné BG, která bude připravena k nasazení v druhé polovině roku 2009.

Samostatnou zmínku je třeba věnovat vztahu ESDP k Severoatlantické alianci. Společným přáním členů NATO z obou břehů Atlantiku bylo vybudovat autonomní vojenské schopnosti EU, ale neoslabit tím bezpečnostní vazbu mezi Evropou a Severní Amerikou, která je ztělesněna existencí Severoatlantické aliance. Cílem bylo nedopustit vytváření podvojných struktur k těm, které už existují v NATO, a konkurenci mezi oběma organizacemi. Naopak se měly vzájemně doplňovat a obohacovat. Dalším požadavkem bylo, aby se ESDP mohly účastnit i evropské státy, které nejsou členy EU, ale jsou členy Severoatlantické aliance. To se týkalo zejména Turecka.

K rozhodujícímu průlomů v jednání obou organizací došlo v závěru roku 2002. Na společném zasedání Severoatlantické aliance a Evropské unie byla přijata deklarace o vzájemných vztazích. Deklarace hovoří o strategickém partnerství obou organizací v krizovém řízení³⁴. Potvrzuje, že silnější evropská role přispěje k vitalitě NATO. Stanovuje šest principů vzájemných vztahů:

- partnerství v krizovém řízení,
- vzájemnou spolupráci a dialog,
- rovnost a autonomii rozhodování,
- respektování zájmů členských zemí,
- respektování principů Charty OSN,
- koherentní a vzájemné posilování vojenských schopností.

³⁴ Pojem krizové řízení v oblasti bezpečnostní politiky nemá nic společného s totožným pojmem používaným v ekonomické oblasti. Jedná se o systém reakce na bezpečnostní krize ve světě, který používá diplomatické i vojenské nástroje. Jeho cílem je zabránit vypuknutí naléhavě hrozícího či eskalaci již probíhajícího konfliktu, ale také pomoci při odstraňování následků velkých katastrof.

Otázka účasti nečlenů EU, kteří jsou zároveň členy NATO, na ESDP byla vyřešena tak, že ESDP nesmí být použita proti členu NATO a obráceně. Dále v případě autonomní operace EU bez pomoci NATO může vznést člen NATO, který není členem EU, své obavy z operace v souvislosti s její geografickou blízkostí nebo hrozícím dotčením národních zájmů tohoto státu.

Co se týče otázky použití kapacit NATO pro operaci EU, vyšlo se z Berlínských dohod uzavřených v roce 1996 mezi NATO a WEU, jejich systém byl dále zdokonalen a výsledkem byly tzv. opatření Berlin+. Tato opatření vtělena do § 10 Komuniké Washingtonského summitu NATO konaného v dubnu 1999 zahrnují zejména:

- přístup EU k plánovacím kapacitám NATO a jejich zapůjčení do operace EU,
- přístup EU k určitým silám NATO, které jsou Severoatlantickou aliancí předurčeny pro použití v operacích EU,
- přístup EU k velitelským kapacitám NATO, konkrétně by operacím EU mohl velet zástupce vrchního velitele spojeneckých sil v Evropě (Deputy Supreme Allied Commander Europe, zkráceně D SACEUR).

Nutno říci, že spolupráce mezi NATO a EU při rozvoji Evropské bezpečnostní a obranné politiky je prakticky jediná možná cesta. Evropské armády totiž nejsou dost velké, aby vyčleňovaly dvě sady jednotek (jednu pro unii, druhou pro alianci).

Nastavený model se zatím osvědčuje. EU v současné době provádí 11 operací, některé s využitím kapacit NATO, jiné za použití kapacit vlastních. Evropští vojáci a policisté jsou nasazeni např. v Bosně, Demokratické republice Kongo či na hranici mezi pásmem Gazy a Izraelem.

V.3. Národní mandát

Národní mandát je nezbytnou podmínkou legality nasazení příslušníka AČR v zahraničí. Uděluje ho zásadně Parlament České republiky (dále PČR) nadpoloviční většinou všech svých členů, výjimečně vláda. Z časového hlediska může národní mandát vzniknout až poté, co vznikl mandát mezinárodní. Usnesení Poslanecké sněmovny a Senátu, kterými obě komory vyjadřují souhlas s vysláním českých vojáků do zahraničí, zpravidla odkazují na příslušné rezoluce RB OSN nebo dohodu se státem, který české vojáky přijímá. Je nicméně možné, aby procedury směřující ke vzniku mezinárodního a národního mandátu probíhaly souběžně. Z praktických důvodů probíhá příprava jednotky AČR pro vyslání do zahraničí ještě předtím, než je udělen národní mandát.

Nedá se zakrýt skutečnost, že ačkoliv má rozhodující slovo o vyslání českých vojáků do zahraničí Parlament, v praxi je udělení mandátu Parlamentem spíše završením procesu vyslání, nikoliv počáteční událostí, na základě které se začne armáda na působení v zahraničí připravovat. V okamžiku schválení vyslání Parlamentem už zpravidla existuje mezinárodně-politický závazek České republiky k vyslání jejich vojáků domluvený na půdě OSN, NATO či EU; souhlas Parlamentu se více méně předpokládá³⁵. Zatím nikdy nedošlo k tomu, že by Parlament návrh na vyslání AČR do zahraničí definitivně odmítl. Vzhledem k tomu, že zdaleka ne u všech zahraničních misí AČR panuje v Parlamentu konsensus, je pravděpodobné, že k takové situaci jednou dojde³⁶.

³⁵ V jednom případě, který z důvodu důvěrnosti a z důvodu, že není veřejně znám, nechci konkretizovat, málem došlo k tomu, že slavnostní nástup kontingentu AČR před vysláním do mise se konal ještě předtím, než Parlament národní mandát udělil. Navrhovala to nižší složka ozbrojených sil, která daný kontingent vytvářela. Pokud by k „předčasnému“ nástupu došlo, jednalo by se o velmi netaktní a politicky nepřijatelný postup.

³⁶ Postoj politických stran zastoupených v současnosti v PČR by se dal zjednodušeně charakterizovat tak, že každé straně či části jejich zástupců z ideologických důvodů nevyhovují určité zahraniční mise AČR. Část ČSSD není nakloněna působení AČR v těch operacích, kde ČR vystupuje jako přímý spojenec USA. ODS není nakloněna účasti AČR v misích organizovaných EU. Část KDU-ČSL odmítá účast AČR v bojových operacích. US-DEU působení v misích obecně podporuje. KSČM se programově staví proti všem zahraničním misím a prosazuje stanovisko, že úlohou armády je příprava na obranu ČR. Účast AČR v zahraničních misích tak obvykle schvalují pestré koalice napříč politickými stranami.

V následujících dvou kapitolách je popsán ústavní postup pro udělení národního mandátu a postup přípravy kontingentu v rámci ozbrojených sil ČR.

V.3.1. Ústavní postup pro udělení národního mandátu

Neoddělitelnou složkou mandátu k nasazení AČR v zahraničí je národní mandát, neboli právní důvod obsažený v českých právních normách, na jehož základě mohou čeští vojáci z hlediska vnitrostátního práva legálně působit v zahraničí.

Jako ve většině ostatních demokratických právních států i v ČR je procedura udělení mandátu formulována přímo v Ústavě, konkrétně v čl. 43. Dle odst. 3 tohoto článku parlament vyslovuje souhlas s vysláním ozbrojených sil České republiky mimo její území. V některých výjimečných případech postačí, aby o vyslání rozhodla vláda, parlament však může její rozhodnutí zvrátit. Prezident, ačkoliv je vrchním velitelem ozbrojených sil, nemá v oblasti vysílání ozbrojených sil do zahraničí žádné pravomoci, může uplatnit pouze svůj politický vliv³⁷.

V praxi o každém návrhu na vyslání ozbrojených sil do zahraničí rozhoduje nejprve vláda České republiky. Návrh na schůzi vlády předkládají společně ministr obrany a ministr zahraničí. Návrh obsahuje text usnesení a předkládací zprávu.

Usnesení obsahuje místo vyslání, dobu vyslání, maximální počet vyslaných vojáků a označení operace či sil, do kterých se české ozbrojené síly vysílají.

Předkládací zpráva obsahuje analýzu bezpečnostní situace v místě nasazení, informaci o dosavadním vojenském působení ČR v místě

³⁷ Prezident má vůči armádě zejména personální pravomoci. Jmenuje a povyšuje generály, tato jeho pravomoc je omezena nutností kontrasignace předsedou vlády (viz čl. 63 odst. 1 písm. g) Ústavy). Na návrh vlády jmenuje i odvolává náčelníka Generálního štábu (viz § 7 odst. 9 zákona č. 219/1999 Sb., o ozbrojených silách České republiky). Prezident dále schvaluje základní vojenské řády, jmenuje a odvolává náčelníka Vojenské kanceláře prezidenta republiky, propůjčuje čestné nebo historické názvy vojenským útvarům a propůjčuje bojové prapory (viz § 5 zákona č. 219/1999 Sb.). Jediná složka armády, kterou má prezident de facto pod svou přímou kontrolou, je Hradní stráž. Vzhledem k tomu, že náčelník Vojenské kanceláře prezidenta republiky jmenuje a odvolává velitele Hradní stráže a má vůči Hradní stráži stejná oprávnění jako ministr, může prezident uplatňovat skrze něj na Hradní stráž přímý vliv. Surcítou nadsázkou se dá Hradní stráž označit za „prezidentskou gardu“.

nasazení a podrobněji formulovaný návrh na vyslání, který na rozdíl od stručného návrhu v textu usnesení přesně vymezuje úkoly, které budou čeští vojáci plnit. Dále obsahuje kalkulaci finančních nákladů na vyslání a působení českých vojáků v zahraničí.

Znění textu předkládací zprávy pro vládu, dolní komoru a horní komoru PČR se neliší. V návrhu usnesení jsou drobné odlišnosti. Pokud se jedná o druh vyslání, o kterém rozhoduje parlament, vláda schvaluje „návrh na vyslání“, zatímco obě komory schvalují už samotné „vyslání“. Vládní usnesení též řeší otázku financování vyslání. Mise se zpravidla hradí z rozpočtové kapitoly Ministerstva obrany pro daný rok, vláda tedy obvykle v usnesení ukládá ministrovi obrany, aby financování ze své kapitoly zajistil.

Vzhledem k tomu, že většina zahraničních misí, kterých se AČR účastní, představuje dlouhodobou záležitost, uplatňuje se úzus, že ministerstva obrany a zahraničních věcí předkládají každoročně souborný „návrh dalšího působení sil a prostředků Armády České republiky v zahraničních operacích“ na další rok. Tento dokument obsahuje „balík“ návrhů na působení českých vojáků ve všech pokračujících či dlouhodobě předem plánovaných zahraničních operacích. Kromě toho obsahuje i návrh na působení v silách rychlé reakce EU či NATO, pokud se jich AČR v daném roce má účastnit. Návrh je připraven už v letních měsících, kdy je o jeho obsahu informována i veřejnost. Vláda o něm rozhoduje na podzim, schválení Poslaneckou sněmovnou a Senátem proběhne zpravidla v říjnu či listopadu.

Zahraniční mise, jejichž potřeba se objeví nenadále (v důsledku rychle vypuknuvší bezpečnostní krize či humanitární katastrofy), a zahraniční mise, o kterých není politický konsensus a jejichž obsah se vymyká z běžného „peacekeepingu“, se řeší zvláštním návrhem na vyslání. Příkladem takových misí jsou návrh na vyslání 30členné zdravotnické jednotky do Pákistánu na podzim 2005 nebo návrh na vyslání speciálních sil do bojové operace v Afghánistánu, který bude předložen v roce 2006.

Usnesení o vyslání ozbrojených sil ČR mimo území republiky se schvaluje nadpoloviční většinou všech poslanců a všech senátorů (viz čl.

39 odst. 3 Ústavy). Každá komora schvaluje odděleně vlastní usnesení, zpravidla po projednání v příslušných výborech komory. V Poslanecké sněmovně to jsou výbor pro obranu a bezpečnost a zahraniční výbor, v Senátu výbor pro zahraniční věci, obranu a bezpečnost.

Z pravomoci parlamentu se vymykají pouze krátká nasazení do 60 dnů, o kterých může rozhodnout vláda. Vláda je ale omezena v účelu tohoto nasazení. Dle čl. 43 odst. 4 Ústavy se musí jednat o některou z následujících možností:

1. Plnění závazků z mezinárodních smluv o společné obraně proti napadení; v praxi se může jednat pouze o společnou obranu v rámci NATO podle čl. 5 Severoatlantické smlouvy; Česká republika není členem jiné obranné aliance.

2. Účast na mírových operacích podle rozhodnutí mezinárodní organizace, jíž je Česká republika členem, a to se souhlasem přijímajícího státu. V praxi se může jednat zejména o „lehčí“ formu mírových operací pod mandátem dle hlavy VI Charty OSN.

3. Účast na záchranných pracích při živelních pohromách, průmyslových nebo ekologických haváriích. Posledním příkladem takové mise bylo vyslání 30členného týmu vojenských zdravotníků do Pákistánu postiženého tragickým zemětřesením v prosinci 2005.

Pokud se nejedná o jeden z těchto tří případů, vláda nemá právo o vyslání českých vojáků do zahraničí rozhodnout.

I v případě vyslání ozbrojených sil, které je v kompetenci vlády, musí vláda o takových rozhodnutích parlament neprodleně informovat, přičemž parlament může její rozhodnutí zrušit. K tomu stačí nesouhlasné usnesení jen jedné z komor přijaté nadpoloviční většinou hlasů.

Systém vysílání ozbrojených sil ČR do zahraničí v Ústavě ČR se dá označit za jednoduchý a přehledný, nástroje moci výkonné a moci zákonodárné jsou dobře vyvážené. Samostatně může vláda rozhodnout o vyslání ozbrojených sil pouze v případech, kde není sporu o jeho mezinárodní legalitě a kde se navíc souhlas parlamentu složeného

z demokratických „systémových“ stran dá předpokládat. Oproti tomu vyslání českých vojáků do operace, která může být z pohledu mezinárodního práva sporná, musí být výsledkem konsensu hlavních politických sil vyjádřeného požadavkem nadpoloviční většiny všech členů parlamentu. V praxi však čl. 43 nedokáže postihnout všechny nuance moderní bezpečnostní politiky provozované na půdě mezinárodních organizací.

Problémem je zejména vysílání českých vojáků do sil rychlé reakce NATO a EU. Neřešitelná situace by nastala v případě, že by EU či NATO schválila operaci, které by se měly účastnit síly AČR vyčleněné do BG resp. pro NRF, a tato operace by nespádala mezi ty, do kterých může česká vláda vyslat ozbrojené síly vlastním rozhodnutím. Česká republika se na jedné straně zavazuje, že nasadí na základě rozhodnutí mezinárodní organizace své vojáky do pěti resp. deseti dnů v zahraničí (a zde už se nejedná pouze o závazek politický, nýbrž i mezinárodněprávní), na druhé straně neexistuje žádná záruka, že Parlament České republiky toto nasazení schválí. Kromě toho schválení zahraničního nasazení AČR během pěti či deseti dnů je lhůta pro rozhodnutí obou komor velmi krátká a v případě, že neprobíhá schůze komory, v podstatě nedodržitelná. V katastrofickém případě by Česká republika musela blokovat rozhodování Severoatlantické rady o nasazení NRF, což by mělo na mezinárodní hodnověrnost ČR ničující dopad³⁸.

Je třeba konstatovat, že Parlament České republiky nemůže jednoduše schválit nasazení AČR v rámci sil rychlé reakce v daném období a dál se o věc nestarat. Kdyby tak učinil, vystavil by vládě de facto bianco šek na jakékoliv nasazení českých vojáků pro síly rychlé

³⁸ Předseda PS může na žádost vlády svolat PS ke schůzi před původně stanoveným termínem, musí tak učinit nejpozději do 10 dnů od doručení žádosti, nicméně může k tomuto kroku přistoupit okamžitě. Problémem v případě vyslání sil NRF je spíše, že o svolání schůze Sněmovny musí být poslanci vyrozuměni nejméně pět dnů předem. V praxi ale dochází k tomu, že lhůta pěti dní není dodržena. V takové situaci je zvykem, že je přijato počáteční usnesení schůze, ve kterém PS se zkrácením lhůty pěti dnů vyslovuje souhlas. Teoreticky tedy Poslanecká sněmovna pětidenní lhůtu pro vyslání českých vojáků do NRF dodržet může, prakticky je to ale problematické a nejisté (viz § 51 zákona č. 90/1995 Sb., o jednacím řádu Poslanecké sněmovny). Pro svolání schůze Senátu platí to samé, co pro Poslaneckou sněmovnu, s jedinou výjimkou, že lhůta pro vyrozumění senátorů není pětidenní, nýbrž třídní (viz § 49 zákona č. 107/1999 Sb., o jednacím řádu Senátu).

reakce vyčleněných. Jednalo by se o protiústavní přesunutí pravomoci parlamentu na vládu. Na druhou stranu Česká republika nemůže porušit své závazky plynoucí z členství v mezinárodních bezpečnostních organizacích. Koneckonců je životním zájmem relativně malého státu s nevelkou armádou, jako je Česká republika, aby systém mezinárodní bezpečnosti vytvářený těmito organizacemi fungoval.

V návrhu zahraničních misí AČR na rok 2006 byla tato situace ošetřena kompromisem, jehož soulad s Ústavou je sporný: Parlament ČR vysloví v souladu s čl. 43 odst. 3 písm. a) souhlas s působením AČR v operacích NRF mimo území ČR, a to za podmínek, že:

- celkový počet nasazených příslušníků AČR nepřesáhne 20 osob (to je ostatně celý český příspěvek do této rotace NRF),
- souhlas Parlamentu ČR bude omezen na období od 1. ledna do 15. srpna 2006 (což se kryje s celou dobou pohotovosti českých vojáků v této rotaci),
- o vyslání AČR do konkrétní operace NRF rozhodne vláda, která o takovém rozhodnutí neprodleně informuje obě komory Parlamentu ČR.

Přes možný rozpor s Ústavou, který plyne z faktu, že vláda dostává bianco šek na rozhodování o vojenských misích, o kterých by měl podle Ústavy rozhodovat parlament, má tento návrh velkou šanci na přijetí, což plyne z nevelkého rozsahu účasti AČR v této rotaci NRF a z nízké pravděpodobnosti, že by k nasazení NRF muselo dojít. Proto na sebe tento problém zatím nepřitáhl velkou pozornost.

Ideálním řešením by byla změna Ústavy, která by rozšířila pravomoc vlády o vysílání ozbrojených sil do všech druhů zahraničních misí, pokud se tak děje v rámci pohotovostních sborů mezinárodních bezpečnostních organizací za předpokladu, že Parlament již dříve vyslovil účast s nasazením AČR v daném pohotovostním sboru pro dané období.

Pokud k takové změně Ústavy nedojde, nemá tento problém právní řešení. Má pouze řešení politické: Mezinárodní bezpečnostní

organizace, na jejichž činnosti se ČR podílí, musí důkladně dbát na legitimitu operací, které jejich pohotovostní sbory podniknou, na to, aby rozhodnutí podniknout tyto operace bylo výsledkem širokého konsensu jejich členů, a na legalitu operací z hlediska mezinárodního práva. Jinými slovy, operace by měla mít neprůstřelný mezinárodní mandát. Dokud toto bude platit, bude lehké odchýlení od Ústavy politicky tolerováno.

V.3.2 Postup při vyslání v rámci ozbrojených sil ČR³⁹

Jak už bylo řečeno v úvodu kapitoly, příprava pro vyslání ozbrojených sil do zahraničí probíhá zároveň s procedurou udělení národního mandátu, protože vzhledem k praktické potřebě vyslání a časové souslednosti procedur pro udělení mezinárodního a národního mandátu se jinak ani jednat nedá, pokud vojáci nemají dorazit na místo operace s půlročním zpožděním. Ozbrojené síly tedy jednají vždy podle premisy, že návrh na vyslání bude schválen.

Byť každá zahraniční mise je naprosto specifická, a to jednak prostorem nasazení nebo úkoly, proces přípravy je pro každou operaci téměř identický.

Vlastní příprava je zahájena na základě „Nařízení k přípravě a vyslání jednotky“, které vydává náčelník Generálního štábu Armády České republiky⁴⁰ (dále NGŠ AČR). Při zpracování tohoto nařízení se vychází z dostupných informací, z operačních plánů pro konkrétní operaci a případně z provedené rekognoskace v prostoru nasazení. Doba přípravy je závislá na druhu operace, v mírových operacích se zpravidla jedná o 6 měsíců. Právě skutečnost, že příprava kontingentů pro nasazení v zahraniční operaci trvá tak dlouho, vedla ke vzniku konceptu sil rychlé reakce na půdě EU a NATO. Ty jsou schopné nasazení prakticky okamžitě, protože půlroční přípravu prodělaly už před svým nasazením do pohotovostního režimu.

³⁹ Ozbrojené síly se člení na armádu, Vojenskou kancelář prezidenta republiky a Hradní stráž. Ministerstvo obrany je orgán, který řídí armádu. Součástí Ministerstva obrany je Generální štáb Armády České republiky, který zajišťuje velení armádě (viz zákon č. 219/1999 Sb., o ozbrojených silách České republiky).

⁴⁰ Náčelníka Generálního štábu AČR jmenuje a odvolává prezident po kontrasignaci předsedou vlády. V současné době zastává funkci NGŠ AČR generálporučík Pavel Štefka.

Až doposud se na každou operaci AČR v zahraničí stavěla de facto nová jednotka. Podařilo se překonat improvizaci z 90. let minulého století, kdy byla jednotka sestavena z příslušníků nejrůznějších útvarů. V současné době většina personálu daného kontingentu pochází z určité trvale existující jednotky AČR. Cílem je dosáhnout stavu, kdy armáda bude moci vysílat do mise organické jednotky ze své stálé struktury.

K vlastní přípravě je zpracován detailní plán výcviku, a to od přípravy jednotlivce a osádky až po přípravu jednotlivých organických celků. Vrcholem výcvikového programu je operačně taktické cvičení, které ověří schopnosti kontingentu.

Do procesu přípravy každého kontingentu jsou zapojeny všechny organizační složky Ministerstva obrany s důrazem na Velitelství společných sil a Velitelství sil podpory a výcviku. Paralelně s vlastním výcvikem jednotek je zpracovávána veškerá dokumentace pro kontingent s důrazem na pravidla nasazení síly (ROE). Musí být dosaženo souladu českého právního řádu s úkoly nadcházející operace. Proces přípravy kontingentu je ukončen komplexní prověrkou. Ta je současně formálním aktem, kdy kontingent přechází z podřízenosti NGŠ AČR na jeho zástupce, který dále řídí celý proces nasazení kontingentu a plnění operačního úkolu.

Před zahájením vlastní činnosti jsou jednotky v souladu s operačním plánem předány veliteli operace. Formálním aktem předání je dokument Předání do podřízenosti (angl. Transfer of Authority, zkráceně TOA). Způsob a forma předání, jakož i požadovaný stupeň podřízenosti, jsou stanoveny v operačním plánu.

Součástí TOA je popis schopností předávaného kontingentu, dosažený stav vycvičenosti a informace o vybavenosti kontingentu materiálem a technikou. Tím se dává najevo veliteli operace, k jakým úkolům může být jednotka AČR použita. TOA může obsahovat i různá omezení pro velitele operace v tom, jak může s jednotkou nakládat. Tato omezení jsou zpravidla výsledkem politického rozhodnutí obsaženého v národním mandátu. Může se jednat o omezení v místě nasazení či v úkolech, které jednotka může plnit. Např. může být součástí TOA ustanovení, že kontingent AČR v konfliktní oblasti, kde je jeho úkolem

provádět výcvik místních bezpečnostních složek, nesmí být velitelem operace použit pro patrolování či protiteroristické operace.

Prostřednictvím TOA velitel operace dostává od České republiky nástroj, který může použít pro dosažení operačních úkolů. Zároveň tím získává i zmocnění, aby kontingent AČR mohl být přepodřízen odpovídajícímu veliteli operačního uskupení.

Podle standardů Severoatlantické aliance může být jednotka národního kontingentu předána do jednoho z následujících stupňů podřízenosti:

- operační řízení,
- taktické řízení.

Operační řízení (Operation Control) je pravomoc svěřená veliteli pro řízení přidělených vojsk tak, aby mohl splnit specifické bojové úkoly. Tato pravomoc neumožňuje zasahovat do organizační struktury kontingentu ani provádět personální opatření vůči jeho příslušníkům (nemůže jim např. ukládat kázeňské tresty). Kontingent nadále zůstává součástí AČR a za jeho komplexní zabezpečení a logistickou podporu odpovídá ČR jako vysílající stát. Tento stupeň podřízenosti se používá při předání kontingentu většího rozsahu (např. český kontingent v silách KFOR v Kosovu).

Taktické řízení (Tactical Control) je jako stupeň podřízenosti používán při nasazení malých kontingentů zpravidla menších než rota. V těchto případech se stává kontingent součástí mnohonárodní organické jednotky a podle předurčení plní jednotlivé dílčí úkoly. Příkladem takového uspořádání je např. zajišťování bezpečnosti a střežení velitelského stanoviště společnou česko-rakouskou rotou v operaci EU v Bosně a Hercegovině.

Osobní statut jednotlivých vojáků vysílaných do zahraničí je řešen zákonem č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání, který řeší otázky služebního poměru vojáka z povolání a dá se s určitou nadsázkou označit za vojenský zákoník práce.

Dle tohoto zákona krátké cesty ke splnění služebních úkolů v zahraničí „na dobu nezbytně nutnou“ spadají pod **institut služebních cest** obsažený v § 14.

Dočasné vyslání do zahraničí mimo místo pravidelného výkonu služby (jinak řečeno mimo domovskou posádku) je zahrnuto pod **institut odvelení**, který je obsažen v § 15 zákona o vojácích z povolání. Voják může být odvelen nejdéle na dobu šesti měsíců. Ta může být prodloužena pouze rozhodnutím ministra nebo se souhlasem vojáka. V praxi je účast českých vojáků v mírových misích řešena právě institutem odvelení.

Konečně může dojít k přeložení vojáka do jiného místa pravidelného výkonu služby. Delší, několikaleté působení vojáků v orgánech NATO či EU je tedy řešeno právě **institutem přeložení** (viz § 16 zákona o vojácích z povolání).

Instituty služebních cest, odvelení a přeložení, obsažené v zákoně o vojácích z povolání, nijak nesouvisí s institutem vyslání ozbrojených sil do zahraničí obsaženým v Ústavě. Jsou součástí pracovního práva (v jeho širším pojetí, které zahrnuje i problematiku služebních poměrů). Procedura pro vyslání ozbrojených sil do zahraničí je institutem práva ústavního. Nelze tedy obejít souhlas parlamentu resp. vlády k vyslání ozbrojených sil do zahraničí s odůvodněním, že se jedná o „služební cestu“. O služební cestu se jednat může, pokud je ale jejím účelem podílení se na činnosti ozbrojené síly v zahraničí, pak se jedná o vyslání ozbrojených sil ve smyslu Ústavy.

Zajímavou teoretickou otázkou s významnými praktickými dopady je, zda se při každém vyslání vojáka z povolání k plnění služebních úkolů jedná o vyslání ozbrojených sil do zahraničí ve smyslu Ústavy. Jak bylo již několikrát uvedeno, český voják není v zahraničí nasazen pouze v rámci vojenských operací. Může být též vyslán do služby v orgánech mezinárodních organizací (např. OSN, NATO či EU), může se stát příslušníkem diplomatického personálu na českých ambasádách či je vyslán ke studiu do zahraniční vzdělávací instituce. Druhy vyslání jmenované v předchozí větě nejsou považovány za vyslání ozbrojených sil do zahraničí dle Ústavy.

Za vyslání ozbrojených sil do zahraničí je považována výhradně účast českých vojáků v zahraničních vojenských operacích, jinak řečeno vyslání do situací, ve kterých je účelem působit jako ozbrojená síla resp. součást ozbrojené síly. Působí-li čeští vojáci v zahraničí výhradně jako studenti, diplomaté či personál mezinárodních organizací, rozhodně se nemůže jednat o vyslání ozbrojených sil. Jde o samostatné druhy působení českých vojáků v zahraničí. Pokud by měly tyto druhy působení v zahraničí spadat pod rozhodnutí Parlamentu ČR, musely by být výslovně jmenovány v čl. 43 Ústavy podobně, jako je tomu např. s účastí ozbrojených sil ČR na cvičení v zahraničí.

V této souvislosti se objevuje problém při plnění úkolů českými vojáky v orgánech mezinárodních organizací, zejména NATO. Vnitřní postupy NATO totiž umožňují, aby byl příslušník personálu NATO na rozkaz vyslán do vojenské operace v zahraničí. V praxi již došlo k tomu, že čeští důstojníci sloužící na regionálním velitelství NATO byli vysláni na několik měsíců do Afghánistánu plnit úkoly na velitelství sil ISAF (jak už bylo popsáno, úkolem postavit velitelství ISAF je pro určité období pověřeno některé z regionálních velitelství NATO; v plnění tohoto úkolu se velitelství po určité době střídají resp. ve vojenském slangu „rotují“).

Problém je podobný, jako v případě působení českých vojáků v silách rychlé reakce NATO či EU. Hrozí nebezpečí, že čeští vojáci sloužící v NATO budou nasazeni do zahraniční operace, aniž by parlament resp. vláda schválily jejich vyslání. Ve výše popsaném příkladě s misí ISAF bylo nasazení českých důstojníků ze struktur Severoatlantické aliance shodou okolností z hlediska národního práva v pořádku. V misi ISAF totiž v době působení českých důstojníků vyslaných z NATO působil i kontingent Armády České republiky, jehož vyslání bylo parlamentem schváleno. Čeští vojáci vyslaní z NATO, i když nebyli součástí tohoto kontingentu, působili v totožné operaci a vešli se do početního limitu českých vojáků, který byl v národním mandátu obsažen. Dříve či později však dojde k situaci, kdy bude český voják působící ve strukturách aliance vyslán do operace, pro kterou neexistuje národní mandát. Z ústavněprávních i politických důvodů není

možné, aby český parlament dal mezinárodní organizaci předem *bianco* šek na vyslání českých vojáků do libovolné operace kdekoliv na světě. Na druhou stranu pro efektivní činnost NATO v mírových operacích je třeba, aby organizace mohla pružně používat „vypůjčený“ personál. Tento problém je v současnosti mlčky přecházen. Řešení by mělo být podobné jako v případě působení českých vojáků v silách NRF, ideálně změnou Ústavy, která by umožnila Severoatlantické alianci vyslat českého vojáka působícího v jejích orgánech do zahraniční operace. Koneckonců operace NATO je vždy výsledkem kolektivního rozhodování, na kterém se Česká republika podílí a má při něm právo veta.

VI. Závěr

Období od roku 1990 do současnosti lze označit za zlatý věk mírových operací. V tomto období hrála Česká republika na poli udržování míru roli odpovídající počtu obyvatelstva a ekonomické výkonnosti. Projevila se jako důstojný a spolehlivý mírotvorce. Na účast v zahraničních operacích se vydává ročně částka ve výši přibližně jedné miliardy Kč. Jde o pouhých dvě procenta prostředků v rozpočtové kapitole Ministerstva obrany, čtyři promile HDP anebo také pár set metrů nové dálnice. Hlasy, které volají po úsporách v oblasti zahraničních misí AČR a použití takto získaných prostředků ve školství či zdravotnictví, proto nejsou ničím jiným než nebezpečným populismem.

Tato práce se snažila o zevrubný popis procedury na půdě mezinárodního i národního společenství, která vede k rozhodnutí o vyslání českých vojáků do zahraniční operace. Čtenář však musí mít na paměti, že ačkoliv procedura je postupem právním, samotné rozhodnutí o vyslání je věcí politickou. Je proto poznamenáno nutnou neefektivitou plynoucí z politického způsobu rozhodování. Veřejná rozprava v RB OSN je často vedena konfrontačním stylem poplatným televizním kamerám, což těžko může přispět k dohodě. Debata o zahraničních misích vedená v Parlamentu České republiky se rovněž nese

v ideologickém duchu a je poznamenána snahou o zviditelnění jejich účastníků. V jiných demokratických státech tomu není jinak. Další slabinou je obecný nedostatek sil vhodných pro nasazení v zahraničních operacích a prostředků k financování jejich nasazení.

Velitel mezinárodní operace v důsledku politického způsobu rozhodování nikdy neví, zda dostane dostatečně silný mandát k naplnění cílů operace a i v případě, že ho dostane, neví, zda mu jednotlivé státy poskytnou dostatek personálu a techniky k naplnění mandátu, protože stanovisko politické reprezentace v národních orgánech se může ukázat odlišným od stanoviska zástupců státu v mezinárodních orgánech. Rozhodnutí o vyslání ozbrojených sil do zahraničí proto není pouhá právní procedura, ale příběh s otevřeným koncem, který zatím v České republice vždy skončil happyendem.

Za těchto okolností není divu, že trendem posledních let je tzv. privatizace peacekeepingu do rukou soukromých bezpečnostních společností (dále SBS). Nejedná se o bratrstva všehoschopných žoldáků, nýbrž o legálně založené obchodní společnosti, které jsou schopné zajistit ochranu firem pracujících v nestabilních teritoriích, bezpečnost diplomatických zastoupení a misí, obranu konvojů s humanitární pomocí, udržování míru, ale i bojové operace na prosazení míru. Soukromé vojenské společnosti mají vytvořené rozsáhlé databáze bývalých vojáků všech odborností včetně příslušníků speciálních jednotek, které najímají pro danou zakázku. O kvalitní personál nemají nouzi. V období po skončení studené války v důsledku zmenšování armád přišlo o práci asi pět miliónů vojáků. Podstatná část z nich se uchýlila k námezdní práci.

Za účelem prosazování zájmů soukromých bezpečnostních společností vznikla Mezinárodní asociace pro mírové operace⁴¹, která část z nich sdružuje. Ve svém Kodexu chování z března 2005 deklaruje, že v ní zapojené společnosti musí pracovat pouze pro mezinárodně uznanou a legitimní vládu, mezivládní organizaci, nevládní organizaci či legálního soukromého aktéra. Asociace se hlásí k principům mezinárodního humanitárního práva a k lidským právům, jmenovitě

⁴¹ Angl. International Peace Operations Association, zkráceně IPOA.

k Všeobecné deklaraci lidských práv a Ženevským konvencím. SBS bývají úzce propojeny se zbrojním průmyslem, politikou, státním sektorem a silnými firmami.

Nedá se jednoznačně říci, zda SBS narušují monopolní postavení státu. Svým způsobem se jedná o prodlouženou ruku státního aparátu, neboť legální společnosti nechtějí fungovat v rozporu s právním řádem. Zahraniční zakázky amerických a britských SBS jsou dokonce podmíněny souhlasem vlády. Z řad SBS též vychází volání po jejich registraci, nejlépe v rámci OSN.

Každopádně realita je taková, že např. v současném Iráku jsou SBS po Američanech druhou největší „armádou“. Důvodem jejich působení v nejrůznějších konfliktních oblastech je vysoká efektivita, nižší náklady a zejména naprostá spolehlivost v porovnání s jednotkami národních armád vysílanými na základě politického rozhodnutí (SBS dodrží to, k čemu se zavázaly v kontraktu). Navíc politická reprezentace se nemusí obávat morální paniky veřejnosti z toho, že v zahraničních konfliktech umírají „naši hoši“. SBS zřejmě nikdy nenahradí v mírových operacích vojáky národních armád. Jejich důležitost v konfliktních oblastech však bude narůstat.

Hlavním cílem této práce bylo zasvětit čtenáře do problematiky působení příslušníků Armády České republiky v zahraničí. To je pevně svázané se současnou zahraniční politikou českého státu, která se vyznačuje vysokou angažovaností a aktivitou v mezinárodním společenství. Důvodem této angažovanosti je mimo jiné vědomí vyplývající z historie českého národa, že budeme-li k dění okolo naší relativně malé země přistupovat lhostejně či se strachem, abychom si s nikým příliš nezadali, jednou náš stát může doplatit na lhostejnost a strach jiných. Působení Armády České republiky v zahraničí přináší naší vlasti uznání a ocenění mezinárodního společenství. Zároveň je výrazem úsilí o bezpečný svět, ve kterém se rozdílily ideologické, ekonomické i kulturní setřou natolik, že malé státy nebudou mít už nikdy strach o svou svobodnou existenci. K tomuto cíli vede dlouhá cesta, jejíž průběh se nedá předvídat. Nezbyvá než doufat, že Česká republika z této cesty nesejde.

VII. Prameny

Primární prameny

- Bezpečnostní strategie České republiky
- Dohoda mezi stranami Severoatlantické smlouvy o statutu jejich vojsk (NATO SOFA)
- Doktrína AČR
- Charta OSN
- Listina základních práv a svobod
- Ministerstvo obrany České republiky: Návrh dalšího působení sil a prostředků Armády České republiky v zahraničních operacích v roce 2006
- Ministerstvo obrany České republiky: Návrh na vyslání kontingentu speciálních sil do protiteroristické operace Trvalá svoboda v Afghánistánu
- Návrh Evropské ústavní smlouvy
- Rezoluce RB OSN č. 660 (1991)
- Rezoluce RB OSN č. 678 (1991)
- Rezoluce RB OSN č. 1244 (1999)
- Rezoluce RB OSN č. 1386 (2001)
- Rezoluce RB OSN č. 1483 (2003)
- Rezoluce RB OSN č. 1575 (2004)
- Severoatlantická smlouva
- Smlouva o Evropské unii v platném znění
- Ústava České republiky
- Vídeňská úmluva O diplomatických stycích
- Vídeňská úmluva O smluvním právu
- Vojenská strategie ČR
- Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon
- Zákon č. 90/1995 Sb., o jednacím řádu Poslanecké sněmovny
- Zákon č. 107/1999 Sb., o jednacím řádu Senátu
- Zákon č. 219/1999 Sb., o ozbrojených silách České republiky

- Zákon č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání
- Zákon č. 310/1999 Sb., o pobytu ozbrojených sil jiných států na území ČR

Sekundární prameny

- Haine, I.: Berlin PLUS, Institute For Security Studies
- Lund, M.: Preventing Violent Conflicts, A Strategy for Preventive Diplomacy, United States Institute for Peace Process, 2001
- Milano, E.: Security Council Action In The Balkans: Reviewing The Legality Of Kosovo's Territorial Status, EJIL, 2003, číslo 14, str. 999
- Missiroli, A.: Background Of ESDP (1954-1999), Institute For Security Studies
- Obranný institut mezinárodních právních studií: Mírové operace, podkladový materiál pro seminář v České republice, 2004
- Poláčková, R.: Soukromé vojenské a bezpečnostní společnosti, Vojenské rozhledy, 2005, číslo 4, str. 77
- Příručka NATO, vydání z r. 1999
- Vystoupení náčelníka Generálního štábu AČR na Konferenci k problematice působení ozbrojených sil v zahraničí pořádané sdružením Jagello konané dne 29.3.2005